Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
І чести не дайме здоптати,
А віры не зломит нам біда!
(Русенко)

ISSN 1508-5104

DWUMIESIĘCZNIK

СТОВАРИШЬІНЯ ЛЕМКІВ

STOWARZYSZENIE ŁEMKÓW

LEMKO ASSOCIATION

Бесіда

ДВОМІСЯЧНИК ❋ РІК XVII, Нр 5 (86) ВЕРЕСЕН - ЖОЛТЕН 2005 ❋ КРЕНИЦЯ – ЛІПНИЦЯ

Ту был єм і буду!

Бесіда

Часопис Головного Заряду Стоваришыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережыню істориі, культуры і языка Лемків

інформуючий о жытю нашой і братніх нам суспільности

плекаючий вірні надіі прадідів і вітців

В *Бесіді* почуеш смак рідного слова, такого, як передати го треба твоім дітям і внукам

Буд спілучастником і співтворцьом *Бесіды*, бесідуй з *Бесідом*

Бесідуй, рад, гвар, повідай!
Товды ЛЕМ будеш собом
І шанувати Тя будут Люде

Чытай Бесіду Внуку і Діду!

(...) Довго-довго вибирали місце для пам'ятника. Аж 8 років. Вимагали документальних доказів, що Никифор таки українець. Останнє мене здивувало. Бо ніхто, навіть польські дослідники у цьому не сумнівалися. Наприклад „K. Piwiwski, Dziwny swiat prymitywistow, Warszawa, 1980". Товариство лемків у Криниці і тут постаралося. Роздобули метрику Никифора, з якої випливає, що він таки був українцем.

Юрій Охрименко, *Примітивізм*, стор. 7

Spór o Nikifora nie rozumie Nikifora, ba, nie uwzględnia wręcz Nikifora. Nie uznaje bowiem tych wymiarów tradycji nikiforowego rodu, które nie poddają się granicom wyznaczonym ideologicznie. Choć termin pograniczność, jako mocno chodliwy, zaczął już funkcjonować bezrefleksyjnie, to jego sens należy przywołać właśnie po to, by to uniwersum symboliczne, do jakiego się odwołujemy jako do bazy tożsamościowej Nikifora nie wyznaczyło kolejnego jego zawłaszczenia.

Ołena Duć-Fajfer, *Nikifor a uniwersum symboliczne Łemków*, стор. 10-11

(...) През пару років свойого жытя спостерюг єм, же моі лемківскы корені як бы помаленькы слабли. Як бы-м гынул, як тото дерево, котре деси в щырым полю стоіт, торгане вітрами і помаленькы вырыване зо землі, з котрой выросло. В лісі є інакше. Тым лісом здає мі ся Михалів, котрий підтримує інчы дерева.

Алексий Ящышак, *Михалів – як ліс!*, стор. 12-13

І так ся зачало. Найперше ся зьвідал ци-м служыл при войску, знял карабин і мі показує, ци знам го обслужыти. Я одповіл, же не знам. То мі вказал, взял набоя і дал до зрозуміня, же як не буду правду мówił, то набой wystrzeli і zabije. Я му одповіл, же што-м виділ, то оповім.

Емілиян Пырч, *Моі пережытя*, стор. 17

Сходячы долину з монастыря позераме догоры, там де сме были і де лишыли ся монахы. Махают нам з балькону і певно собі думают, же мы пришли і пішли, а они ту ся лишат, далеко од люди і днешньой цивілізациі, але певно ближе Бога.

Іван Дзядик, *Свята Земля*, стор. 22-24

На передній стороні окладинкы: *Никыфор – Епифан Дровняк є з нами*, фото: Петро Басалыґа

На задній стороні окладинкы: *Одкрытя Памятника Никыфорови*, фото: П.Басалыґа, А. Зозуляк

Новины – не новины не лем з Лемковины

♦ 1 липця в Академіцкій Ґалерei Штукы в Выжшій Школі Бизнесу в Новым Санчы одбыл ся вернісаж великой малярскей выставы „Православны – Лемкы – Полякы" („Prawosławni – Łemkowie – Polacy").

♦ 1-10 липця в Ліґници і околицях проходили VIII Европскы Стрічы Народных і Етнічных Меншын „Під Кычером". Попри Ансамблю „Кычера", орґанізаторі і ґазді Стріч, участ взяли Русины зо Словациі, Словакы з Угорщыны, Башкіры з Росиі, Монголы та Кытайці з Гонґконґу.

Ансамбль „Кычера" в Михалові.

♦ 5 липця в Креници реалізувано популярний телевізийний проґрам „Lato z Jedynką". В богатым проґрамі зазначыли ся і лемківскы акценты.

♦ 8-10 липця в Кежмарку на Спишы (Словация) проходил XV Европскій Фестіваль Народных Ремесел. Попри ткачах, ковалях, бланарях, дротарях та численных інчых ремесниках богато презентуваний был музычний фольклор, в тым і русиньскій.

♦ 9-10 липця в Ужгороді одбыл ся фестіваль сатыры і гумору „Карпатскій Словоблуд", орґанізатором котрого был місцевий Карпатскій Дім. Окрем домашніх артистів русиньскій гумор презентували ту артисты зо Словациі та Сербіі і Чорногоры.

♦ 11 липця в Креници обыло ся зобраня тычуче ся будовы памятника Никыфора – Епифана Дровняка. СЛ репрезентувал редактор „Бесіды". На наступным зобраню, 21 липця, выбрано до реалізациі проєкт проф. Чеслава Дзьвіґая.

♦ 11-12 липця, на свято Ап. Петра і Павла, згідні з долголітньом уж традицийом, проходили торжества в Ганчовій, Высовій і на Св. Горі Явір. При участи численно зобраного духовенства і вірных торжествам проводили нашы Єрархы – Владыка Адам і Владыка Єремія.

♦ 16-17 липця в Высовій проходили „Фолькльорны Імпресиї" – презентация етнічных культур. Лемківску культуру представляли ансамбль „Серенча" і ґмінны – діточий та молодіжний ансамблі.

♦ 22-24 липця в Ждыни Обьєднаня Лемків орґанізувало XXIII Лемківску Ватру. Попри ансамблях з Польщы выступили артисты з Австриі, Сербіі, Словациі та Украіны. Імпрезі патронували президент Польщы Александер Квасьнєвскій і Президент Украіны Віктор Ющенко.

♦ 24 липця в Бардиівскых Купелях одбыл ся XII Фестіваль Русиньского і Шаришского Фольклору, орґанізуваний через Одділ Русиньской Оброды в Бардийові і місцевий музей.

♦ 30 липця славне село спишскых дротарів – Камюнка святкувало своє 690-літя. По торжествах в церкви богатий проґрам представили знаны русиньскы солісты і ансамблі.

♦ 30-31 липця Музейне Товариство Лемківской Культуры в Зындрановій орґанізувало Свято Лемківской Традициі „Од Русаль до Яна". Важным актом тогорічного свята было празднуваня 20-літя посвячыня новой місцевой Церкви Св. Миколая.

♦ 4-6 серпня Православний Центер Св. Йоана в Пітсбурґу орґанізувал XII Русиньскій Фестіваль. Презентацию нашой культуры збогатил м.ін. выступуючий недавно в Креници Ансамбль „Славяне".

♦ 4-16 серпня перебывала в *Старым Краю* 22-особова група екскурсантів – Лемків, потомків з найстаршой нашой еміґрациі в Америці. Были на Лемківскій Ватрі в Михалові, одвиділи центры нашого реліґійного і сьвітского жытя в Ліґници. Найбільше часу посвятили очывидні Лемковині, звиджуючы ю од Креници по Санок.

♦ 5-7 серпня в Михалові Стоваришыня Лемків орґанізувало ювілейну XXV Лемківску Ватру на Чужыні. Окрем ансамблів з Польщы выступили ансамблі з Украіны, Словациі, Ческой Республикы та Сербіі і Чорногоры. (шырше чытай на дальшых сторонах „Бесіды")

♦ 10-14 серпня в Буковині Татрянскій проходила шторічна імпреза „Sabałowe Bajania". В імпрезі, по долгій павзі в діяльности, участ взял Ансамбль „Лемковина".

♦ 12-13 серпня в свидницкым амфітеатрі проходил фестіваль роковой музыкы Дукля Рокфест 2005. Орґанізаторе – фірма JAAB-Andrej Bielorusky і місто Свидник – запросили, окрем русиньскых, роковы групы словацкы а тіж з Украіны, Чех і Угрів.

♦ 19-21 серпня в Синім Потоці на Підкарпатскій Руси (Украіна), згідні з постановом II Сьвітового Форуму Русиньской Молодежы (якій проходил в Креници), одбыл ся IV Медженародний Табір Русиньской Молодежы.

♦ 21 серпня в курорті Пивнична Здрій одбыло ся VI Вересиско (Wrzosowisko) – стріча і презентация творчости польскых, словацкых і лемківскых поетів мешкаючых і творячых в Карпатах. Выступила тіж естрадна група „Лемковины".

Z pogranicza kultur

„Prawosławni – Łemkowie – Polacy" to tytuł wystawy, którą można oglądać od piątku w Wyższej Szkole Biznesu-NLU w Nowym Sączu. W uczelnianej galerii prezentowane jest malarstwo i fotografia artystyczna, nasiąknięte nastrojami pogranicza i zazębiania się kultur. (...)

– Otwieramy niezwykłą wystawę w dotychczasowych zdarzeniach artystycznych WSB-NLU – mówił podczas piątkowego wernisażu rektor Krzysztof Pawłowski. – Marzyło mi się, aby z naszej szkoły wychodzili absolwenci, będący nie tylko profesjonalistami w życiu zawodowym, ale ludzie wrażliwi na sztukę. Prezentowana wystawa jest niezwykła. Jej tytuł mówi chyba wszystko. (MIGA, *Dziennik Polski/ Nowosądecki*, 4 lipca 2005)

Byłem na wernisażu tej wielkiej i pięknej wystawy. Brakowało mi na niej jednej „marnej", jak Cygan powiadał, rzeczy – autorów Łemków. A zmieściliby się, bowiem obok sław prezentowali tu swoje utwory zupełnie przeciętni malarze. Oczywiście nie chcę przez to powiedzieć, że łemkowscy twórcy zmieścić się mogą jedynie obok przeciętnych.

Koń w kolorze piasku

– Ten festiwal nie powinien się w ogóle odbyć, a nasz zespół śpiewać i tańczyć – mówi Jerzy Starzyński. – Dlaczego? – Najzwyczajniej brakuje nam pieniędzy.

Jerzy Starzyński, organizator VIII Europejskich Spotkań Mniejszości Narodowych i Etnicznych Pod Kyczerą, jest też szefem zespołu łemkowskiego Kyczera. Co roku zmaga się z brakiem pieniędzy na tę imprezę. (...)

Organizacja festiwalu kosztowała 120 tys. złotych. – Te pieniądze są tylko na papierze. Już teraz muszę wydać konkretne kwoty. Tymczasem nie otrzymałem wciąż zadeklarowanych pieniędzy np. z ministerstwa kultury, z ministerstwa administracji, od marszałka województwa – mówi Satrzyński. – Musiałem pożyczać, aby zapchać dziury. Dzwoniłem ze swojego telefonu komórkowego za granicę, aby ustalić szczegóły przyjazdu gości.

Starzyński, który organizuje jeden z największych festiwali mniejszości narodowych na świecie, pracuje w Legnickim Centrum Kultury jako instruktor. Nie ukrywa, że zarabia 900 zł na rękę. (...)

Jakie problemy mają Łemkowie? – Jesteśmy znani i uznawani – wyjaśnia Starzyński. – Podstawowym problemem jest brak mocnych instytucji kulturalnych. Mamy Centrum Kultury Łemkowskiej w Legnicy, ale przydałyby się etaty dla instruktorów i dom kultury.(...) (Zygmunt Mułek, *Słowo Polskie. Gazeta Wrocławska*, 9-10.07.2005)

Zniknęły ikony warte 100 tysięcy złotych

Dwie cenne ikony skradziono z zabytkowego kościoła pw. Świętego michała w Polanach nieopodal Krynicy Zdroju.

W nocy z soboty na niedziele sprawcy łomami wyważyli dzrzwi cerkiewki, która nie miała zabezpieczeń. Plądrując wnętrze wywrócili tabernakulum. Z ram wycięli dwie cenne ikony z XVIII i XIX wieku. Jedna to wizerunek Matki Boskiej Pokrownej. Druga – Pieta, wyobrażająca Matkę Bożą podtrzymującą Jezusa zdjętego z krzyża. Wartość ikon szacowana jest na przeszło sto tysięcy złotych.(...) (SŚ, *Gazeta Krakowska*, 11 lipca 2005)

Złodzieje w cerkwi

Wczoraj powołana została przez komendanta wojewódzkiego policji specjalna grupa do zbadania okoliczności włamań do cerkwi kościołów na terenie województwa małopolskiego.

– Materiały zebrane na miejscu zdarzenia w Leszczynach będą tam przesłane – mówi Grzegorz Szczepanek z Komendy Powiatowej Policji w Gorlicach.

Przypominamy: złodzieje wyrywając drzwi główne i wyważając skoble w drzwiach wewnętrznych ukradli XVIII ewangelię, dwie ikony oraz kielich z cerkwi w Leszczynach. (EB, *Gazeta Krakowska/ Nowosądecka*, 11 sierpnia 2005)

Na granicy wielu kultur

Dzisiaj i jutro w znanym uzdrowisku Wysowa Zdrój rozbrzmiewać będzie śpiew oraz muzyka polska, łemkowska i słowacka. To efekt przygotowanego przez Gminny Ośrodek Kultury i Bibliotekę programu. Projekt autorstwa Elżbiety Wansacz, dyrektor GOKiB zyskał uznanie komisji przydzielającej pieniądze unijne.

– Robocza nazwa projektu współfinansowanego przez fundusz Phare 2000 brzmi „Impresje folklorystyczne – prezentacja kultur mniejszości etnicznych pogranicza polsko słowackiego". (...) (YES, *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 16-17 lipca 2005)

Przywykłem do statusu Łemków jako mniejszości etnicznej w Polsce (również naszych braci w Słowacji). Tu wszakże wchodzą w grę trzy podmioty: polski, łemkowski i słowacki. Czy Autorka projektu miała na względzie, że owe dwa skrajne podmioty są mniejszościami, bodaj historycznymi, na etnikum łemkowskim? Jeśli tak, potwierdzałoby się, że unijne realia wnoszą korzyści nie tylko materialne.

Batkiwszczyna i ojcowizna

Do Ždyni ždały, ždały aż się doczekały. Czy trzeba tłumaczyć słowa? Skoro my z jednych korzeni słowiańskich. Tu na tej ziemi gorlickiej jesteśmy – łemkowskiej batkiwszczyźnie (od batki ojca) i polskiej ojcowiźnie. Polska Zdynia oznacza oznacza łemkowską Ždynię – ždy menia, czekaj na mnie. I Łemkowie czekali, czekali przez cały rok, aż się doczekali. (...)

Tegoroczna Łemkowska Watra jest po raz 23. Po raz 15. jest w Zdyni, pierwsze były w Czarnej, Hańczowj, w Bartnem. Byłem na wszystkich zdyniańskich festiwalach, świętach kultury łemkowskiej, festiwalach młodości. Po raz pierwszy słyszałem ze sceny amfiteatru wzruszające słowa otwarte na tolerancję, przyjaźń i miłość. – Łemkowie – mówiła Olga Bencz-Szokało, wiceminister kultury Ukrainy – są fenomenem kultury, pojednania i zrozumienia. Są najdalszymi w czasie korzeniami kultury ukraińskiej. Rodzice opowiadali mi, jak byli wysiedlani w 1945-1946 roku, to Polacy wraz z nimi płakali i machali rękami w gestach pożegnania. Jak Łemkowie jadą w swoje strony, widzę jak płaczą i ja widzę płacz Polaków, kiedy przyjeżdżają na Ukrainę. Watra jest dla mnie symbolem, że kultura jest wszechludzka, wszechobecna, jest trwałym kanonem wspólnoty, bez kordonów. Niech wam wszystkim do-

pisuje zdrowie, szczęście, niech słońce świeci wiecznie. (...) (E)

Szymbark zakwitł w niedzielę różnobarwnymi kwiatami kultury. (...)

– Do zorganizowania Panoramy Kultur w wymiarze międzynarodowym zmotywowała nas potrzeba budowania dialogu międzykulturowego w pasie przygranicznym Polski południowo-wschodniej. Dlatego do udziału w imprezie zaprosilismy naszych sąsiadów – Słowaków, Ukraińców, Litwinów. (...) Tego typu spotkania mają służyć wzajemnym interakcjom, powstawaniu wspólnot i kształtowaniu postaw w młodym społeczeństwie – powiedział Stanisław Rzeszutek. (...) (ANI, *Gazeta Krakowska / Gorlickie*, 26 lipca 2005)

Do zorganizowania Panoramy Kultur zmotywowała potrzeba. W niedalekiej od Watry odległości, w tym samym czasie... Jeśli nie dojdzie do zaburzeń w Kosmosie, Słońce na pewno świecić będzie wiecznie nad wszystkimi homelandami, batkiwszczynami i ojcowiznami. Niech by i dla Łemków. Wszakże Łemkom słowo „batkiwszczyna" bardziej kojarzy się z batkaniem jajec niż z ojcowizną.

W Przemkowie ponad religiami

Na ścianie zamierzamy namalować Beskidy i zaznaczyć miejscowości, z których przyjechaliśmy. Zrobimy też wystawę przywiezionych pamiątek. To ułatwi nam podtrzymywanie naszej kultury – mówi Eugeniusz Habura, niedawno wybrany szef przemkowskiego koła Stowarzyszenia Łemków.

W Przemkowie i okolicach mieszka wielu Łemków. Szacuje się, że jest to około 10 proc. mieszkańców. (...) Mniejszość łemkowska zawsze była tu dobrze zorganizowana i się wyróżniała, ale do tej pory różne prołemkowskie działania podejmowane były głównie przy cerkwiach: prawosławnej i grekokatolickiej. Od wielu lat istnieje tu rodzinny zespół folkowy Okmel, tu dzieci grają i śpiewają w zespole folklorystycznym Łastiwoczka, stąd pochodzi łemkowski rapujący Bratskład.

Niedawno stowarzyszenie doczekało się siedziby. Nieodpłatnie pomieszczeń po byłym Gospodarstwie Rybackim „Avena" użyczył burmistrz Sawa. Dobiega końca ich remont, który Łemkowie przeprowadzili własnymi środkami (...).

– Teraz będziemy mogli działać ponadreligijnie. Chcemy, żeby to miejsce stało się czymś w rodzaju ośrodka kultury. (...) Szczególnie chodzi nam o dzieci i młodzież, bo one najbardziej się asymilują, i musimy zadbać, by nie zapomniały swojego języka i tradycji. Planujemy otworzyć dla nich sekcję teatralną, plastyczną i muzyczną – zapowiada Eugeniusz Habura.

Miejsce dla prób znajdzie tu dziecięcy zespół Łastiwoczka (...)

– (...) Dzieci z zespołu przebywając w swoim towarzystwie mówią po łemkowsku i przełamują bariere wstydu czy strachu, np. na początku nie chciały występować w Przemkowie. Dzisiaj nie jest to dla nich problemem – mówi Małgorzata Herbut, instruktorka zespołu, która razem z Marią Brodą uczą łemkowskiego w przemkowskich szkołach. (...) (Honorata Rajca, *Konkrety*, 3 sierpnia 2005)

Nie uporałem się z historią

Legniczanin Adam Barna żołnierzem Armii Czerwonej był pół roku. Trafił tam jako 19-latek. (....)

To właśnie o losach i udziale młodych rusińskich chłopaków ze Słowacji i Łemkowszczyzny wojujących na frontach II wojny światowej opowiada książka „Łemkowie w walce za swoją i nie swoją wolność" (...). Wśród nich byli tacy, którzy przeszli szlak u boku Andersa, Berlinga, ze Świerczewskim i w Armii Czerwonej. Ten ostatni temat jest w szczególności poruszany w publikacji. Materiał jest tym bardziej prawdziwy, że spisał i zebrał go jeden z uczestników tej wojny – wspomniany Adam Barna oraz Fedor Gocz, szef Muzeum Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej w Beskidach. (...)

– Książka jest hołdem dla tych moich kolegów, którzy nie powrócili, i upamiętnieniem łemkowskiej historii. Jest dla mnie też powrotem do wydarzeń, z którymi – mimo że tak wiele lat od nich upłynęło – do tej pory nie udało mi się uporać i które wciąż tkwią w mojej psychice. Te złe wspomnienia powracają zwłaszcza teraz, na starość, kiedy człowiek ma więcej czasu na przemyślenia – tłumaczy Adam Barna. (...) (Honorata Rajca, *Konkrety*, 3 sierpnia 2005)

Powrót mistrza

Wszystko wskazuje na to, że na początku września podczas inauguracji Międzynarodowego Forum Ekonomicznego w Krynicy Zdroju, prezydenci Polski i Ukrainy dokonają uroczystego odsłonięcia pomnika Nikifora Krynickiego – Epifaniusza Drowniaka, który stanie w Parku Zdrojowym przed pijalnią Jana.

Wczoraj polsko-łemkowska komisja wybrała projekt pomnika. Jego autorem jest krakowski rzeźbiarz prof. Czesław Dźwigaj. (...)

Ku zdziwieniu obserwatorów debaty dotyczącej wyboru projektu, temat nie podzielił jej uczestników na obóz Polaków i Łemków. Posprzeczali się między sobą Łemkowie. (...)

Przewodniczący Zjednoczenia Łemków Stefan Hładyk najpierw opowiadał się za projektem Serhija Oleszki, później za dziełem według pomysłu Michała Kołodki. Ks. Miron Michaliszyn za projektem Serhija Oleszki. (...) (IK, *Gazeta Krakowska / Ns*, 22 lipca 2005)

Ku ścisłości: posprzeczali się między sobą nie Łemkowie, a proukraińscy Łemkowie z Ukraińcami. Dodam jeszcze (byłem w komitecie budowy pomnika od początku): abstrahując od mojego stanowiska co do autorstwa pomnika, żal mi Oleszki. Dobrego i szczerego artystę mamiono latami, by w końcu odwrócić się od niego. Co gorsza, w kontekście zupełnie pozaartystycznym.

Cerkiew, turystyczne szlaki...

Izby to ziemia dawniej należąca do Łemków, jeszcze dziś można odnaleźć tam ślady dawnych siedlisk.(...)

Niedługo odbudowany będzie Szaniec Konfederatów Barskich (...). Ciekawostką jest też miejsce pośród łąk – szubieniczny wierch. Tam wieszano zbójników – beskidników w XVI, XVII i XVII wiekach. (Ewa Bugno, Gazeta Krakowska / Gorlickie, 7 sierpnia 2005)

Znamy dziennikarską rzetelność Pani Ewy co do łemkowskich spraw. Dzisiejszych. Historię jednak, Pani Ewo trzeba lepiej sprawdzać. Na Шыбеничным Верху nie wieszano zbójników. Tam konfederaci barscy, właśnie, wieszali poczciwych acz twardych, hardych łemkowskich gazdów.

Komentarze: pt

TADEUSZ SOBOLEWSKI

Stąd ruszamy w świat

„Mój Nikifor" zdobył wszystkie najważniejsze nagrody na zakończonym w sobotę jubileuszowym festiwalu w Karlowych Warach. Jurorka Ali McGraw w spontanicznym geście uklękła przed Krystyną Feldman.

Ceremonia końcowa 40. Festiwalu w Karlowych Warach nie miała nic z oscarowego zadęcia ani z canneńskiej dworskości. Było to małe bezpretensjonalne widowisko z żonglerami i ze sztucznymi ogniami, z koferansjerem, który z ręką w kieszeni witał siedzącego na widowni prezydenta Vaclava Klausa. Bo też jest to festiwal demokratyczny, nieskazany na gigantyzm, festiwal, gdzie każda projekcja jest dostępna dla każdego uczestnika. Karlowe Wary przypominają trochę Cannes z dawnych lat, gdzie gwiazdy nie były otaczane kordonami policji, to festiwal z ludzką twarzą.

Niedoceniane Karlowe Wary powinny stać się dla nas festiwalem pierwszorzędnym – tu możemy czuć się naprawdę u siebie, tu jesteśmy oczekiwani, stąd możemy ruszać w świat. Dzieki Karlowym Warom filmy ze środkowej i wschodniej Europy trafiają na światowe rynki i na dalsze festiwale: tak było z Glińskim, Stuhrem, Machulskim, nagradzanymi tu w latach poprzednich.

(...) Można było przypuszczać, że „Mój Nikifor" wyjedzie z nagrodą, ale nikt się nie spodziewał, że zbierze aż trzy Kryształowe Globy: dla Krystyny Feldman za najlepszą rolę kobiecą (chociaż, jak zaznaczył konferansjer, polska aktorka grała „jako chlap"), dla Krzysztofa Krauzego jako najlepszego reżysera, i wreszcie Wielką Nagrodę (20 tys. dolarów) przyznaną jednogłośnie przez jury, któremu przewodniczył brytyjski reżyser Michael Radford (twórca filmu „Il Postino").

To pierwszy taki sukces polskiego kina od ćwierćwiecza. Jeśli nie liczyć weneckiego Złotego Lwa dla filmu „Niebieski" Krzysztofa Kieślowskiego (ale pod francuskimi barwami), ostatnie tej rangi triumfy festiwalowe odnieśli Wajda w Cannes za „Człowieka z żelaza" i Zanussi w Wenecji za „Rok spokojnego słońca". Świat poznał się na filmie o genialnym odmieńcu, który u nas uznano za „hermetyczny". Tymczasem dla dyrektorki artystycznej Karlowych Warów Evy Zaoralovej „Mój Nikifor" był pierwszym filmem, jaki zakontraktowała do konkursu.

(...) Tutejsze głosy o „Nikiforze" potwierdziły uniwersalność filmu. Aby go zrozumieć i docenić, nie trzeba nic wiedzieć o prawdziwej biografii Epifana Drowniaka ani znać jego malarstwa. Film mówi sam za siebie. Nikifor Krystyny Feldman jest jednym z tych genialnych monstrów kina, które wykraczają poza wszelkie społeczne podziały, idą na przekór hierarchiom. Nawet płeć nie gra tu roli. Drobna postać drepcząca krynickim deptakiem z pudełkiem farb pod pachą wypełnia jakiś sobie tylko wiadomy plan. Nie podlega niczemu poza imperatywem malowania będącego rodzajem tajemniczej służby, która ma coś dobrego przynieść jemu i ludziom.

Kanadyjska dziennikarka, której Polska kojarzy się z dwoma nazwiskami – Wojtyła i Grotowski – tak powiedziała mi o „Nikiforze": – Na początku filmu byłam solidarna z żoną Włosińskiego, która bała się Nikifora, brzydziła się nim. Ale potem, nie wiadomo kiedy i dlaczego, przeszłam na jego stronę. To jakby postać z innego świata. Ktoś, kto wie, dokąd idzie, bo sam zna i piekło, i niebo. Ale wielką zasługą reżysera jest to, że jego tajemnicy nie usiłuje nam wytłumaczyć. (...)

(*Gazeta Wyborcza*, 11 lipca 2005)

Moje trzy grosze

Swego czasu zasłyszałem takie powiedzenie: *Czyja by korowa ryczała, a twoja mołczała!* I wobec zaistniałej sytuacji, odnośnie sukcesu filmu „Mój Nikifor" na festiwalu w Karlowych Warach, należałoby, jeśli już nie przyłączyć się pokornie do euforii, to przynajmniej pokornie milczeć. Również w aspekcie zapisanych własnych myśli (*Mój, czy – Nikifor*, „Besida", Nr 81 /2004/, str. 15). Będę jednak umiarkowanie pokorny.

Wszystko to prawda: *aby film zrozumieć i docenić, nie trzeba nic wiedzieć o prawdziwej biografii Epifana Drowniaka ani znać jego malarstwa.* I dalej, wszystko to prawda: *Nikifor (Krystyny Feldman) jest jednym z tych genialnych monstrów (kina), które wykraczają poza wszelkie społeczne* (tu dodałbym – i narodowe) *podziały, idą na przekór hierarchiom.* (...)

Pozwoliłem sobie niektóre cytowane słowa wziąć w nawias. I przypomnieć poprzez to, że Nikifor jest sam w sobie jednym z tych genialnych monstrów, które wykraczają poza wszelkie granice. I takiego Nikifora, my Łemkowie, chcemy widzieć. Jako Artystę świata. I nie chcemy zabierać go światu na własną wyłączność. Ale świat o tym, że wyszedł on spośród nas, wiedzieć powinien.

Zapytam tedy: czy gdyby film wyraźniej ukazał (tak by to świat uchwycił) prawdziwą biografię Epifana Drowniaka – zaszkodziłoby to filmowi? A jeśli już – kto ową prawdę, chcąc pozostać moralnie czystym, winien światu przekazywać? Reklama wokół filmu, publicystyka? Ta rodzima, od której mógłby ów świat przejąć potrzebne informacje, unika tematu, balansuje, czasem mataczy.

Kanadyjskiej dziennikarce, której dotąd Polska kojarzyła się z dwoma nazwiskami, odtąd kojarzyła się będzie z trzema. Wielka to zasługa tak Nikifora, jak i Krystyny Feldman, Krzysztofa Krauzego. Publicystów, z zaprezentowanym tu Tadeuszem Sobolewskim, również. Ale czy tak naprawdę, tak od serca, wszyscy oni (może z wyjątkiem wielkiej Aktorki) pozostają wobec nas, Łemków, w porządku?

Piotr Trochanowski

ЯК СПРАВУ ПАМЯТНИКА НИКЫФОРОВИ ВИДНО ЗО ЛЬВОВА

ЮРІЙ ОХРИМЕНКО

Примітивізм

„Диявол у деталях" та „Будь-яка справа у Львоі починається зі скандалу" – полюбляла говорити бл. пам. доктор мистецтвознавства Фаїна Петрякова. Виявляється, що будь-яка справа починається зі скандалу не лише у Львоі. На початку була добра ідея – встановити у Криниці пам'ятник Никифору Дровняку – славному у всьому світі художнику примітивістові, українцю (лемкові) з походження. Він не зароблав на життя малюванням. Ні. Малюнки були засобом спілкуватися зі світом і людьми.

(...) Хоч Криниця – досить відомий польський курорт, та з видатними особистостями там не густо, а з пам'ятниками – тим паче. Як у нашій Східниці. Правда, відомий польський оперний співак Ян Кепура тримав тут власний санаторій. Бувало багато занменитостей: Сенкевич, Фредро, Конопницька. Королева Нідерландів, до того часу безплідна, після лікування у Криниці народила доньку, яка й досі щасливо царює, але не парвить у Нідерландах. Курорти, відома справа, на безпліддя помічні. Але все це – епізодичні фігури. А Никифор був такою ж невідємною частиною Криниці як і її води. Знайшовся і спонсор встановлення пам'ятника – відомий лікар і меценат, українець з Німеччини Михайло Маркович. Це він свого часу фундував створення у Львові пам'ятника Івану Трушу. Знайшовся і скульптор Сергій Олешко. Він творив у Львові не лише пам'ятник Трушу, але й пам'яники папі Івану-Павлу І, Енею (у готелі „Еней") та пам'ятник Швейкові. Роботи ці заперечень не викликають, схвально зустрінуті критикою, отже і з мистецького боку все мало бути добре. Зелене світло проєктові дали і урядові інстанції України та Польщі. Патронат міністерства культури з польського і українського боку, підтримка громадськості. Все це було. Та з'явилися й перепони на рівні місцевого самоврядування. Так трапляється. Виборе людина владочку, і вже себе пупом землі вважає. Пам'ятаєте епопею з меморіалом „оборонців Львова"? Президенти України і Польщі бувало, домовляться, а директор цвинтаря накладає вето на всі ці домовленості. Те сяме сталося і у Польщі. Це доводить нашу ментальну спорідненість і спільні слов'янські корені. У верхніх ешелонах влади всі за. Народ тим паче. А чим погано мати ще один туристичний об'єкт, та ще і задурно? Але міський голова Криниці вирішив показати, що й він не остання спиця у колесі. Довго-довго вибирали місце для пам'ятника. Аж 8 років. Вимагали документалних доказів, що Никифор таки українець. Останнє мене здивувало. Бо ніхто, навіть польські дослідники у цьому не сумнівалися. Наприклад „K. Piwiwski, Dziwny swiat prymitywistow, Warszawa, 1980". Товариство лемків у Криниці і тут постаралося. Роздобули метрику Никифора, з якої випливає, що він таки був українцем. І відкрили Никифора для світу українці – Роман Турин та Роман Сельський. Вони організували його перші виставки у Львові і Парижі. Коли міський голова (чи як їх там називають) переконався, що процес не зупиниш, то вирішив його, принаймні, очолити. Терміново був покликаний до Криниці польський скульптор, проєкт якого й переміг на інсценізованому „конкурсі". У так званій „художній раді" більшість складалася з підлеглих мерові чиновників. Зрозуміло, яким було рішення. Перевагу віддали полякові. Ну, не поляк Никифор, не поляки його відкрили, то нехай хоч пам'ятник йому встановить поляк. Техаські банки повинні грабувати техасці, чи не так? І поїзд, як кажуть, пішов. А я – не залізничник, аби зупиняти поїзди. Бо пам'ятник польського скульптора переводять у бронзу ударними темпами. На те є причини. В середині вересня у Криниці має відбутися самміт президентів. Пам'ятник Никифору відкриватимуть президенти України і Польщі. Потискатимуть руки його творцям – мерові Криниці і скульптору. А українці постоять збоку. Їм не звикати. Бідний, бідний Никифор! Він був такий дитинячий і простодушний. Він не зрозумів, чого хочуть від нього ці гарні панове. І навіть би не помітив, як до його веселкової палітри хтось додає чорних кольорів.

(*Mikroskop Pana Jurka*, Львівський тижневик, № 5 (005), 12-23 серпня 2005)

Шокує дакус польскомовний наголовок тыжденника, хоц речы треба – трафний (не трефний?). Пан Юрко, такой редактор, бере до обрібкы ци не вшытко, што ся навине під його побільшаюче шкло. Там, на місци, во Львові, в Україні, неє проблемы з матриялом, якій мож підложыти під окуляр. І є што обрабляти. Ту – як видно (без окуляра) – матриялу не до кінце стало. Але обробити мож, бодай на основі „деси дзвонили". Адже ядро справы – тотожніс Никифора й так залишається поза дискусією. Як випливає з метрики. (пт)

Одкрытя Памятника Никыфорови – Епифанови Дровнякови

Текст: ПЕТРО ТРОХАНОВСКИЙ, Фото: ПЕТРО БАСАЛЫГА

– такы слова, парафразуваны з Духновича, были по польскы і по лемківскы выписаны на шарфі з великым кошом польового квітя, што зложыли го дві дівчата – Лемкыні при новоодкрытым Памятнику Никыфорови в Креници, дня 9 вересня 2005 рока.

Заправды никому в нашым роді не мож сьмільше, як Никыфорови, приписати тоты слова, што нибы застыли на його устах в німій бронзі. Роджений ту, в Креници, 21 мая 1895 р. з Євдокії Дровняк, ту і провюл ціле своє жытя. Нелегке і барз коротке дітиньство при мамі – німій служници, без няня, сиротиньскы рокы дорастаня і молодости, дорослы рокы, але без рідной хыжы, без власного кута. Нещесны рокы выгнаня Лемків, кєд збракло вшыткого свого, кєд остал серед німой пусткы по ріднім слові, по ангельскым сьпіві в улюбленій його церкви. (Остал, хоц го выгнано, раз і другій. Вернул ся Ту, раз і другій, до Отчызны. Вернул ся знад далекого Балтийского Моря. Трафил Домів, хоц го за бортака тримано, правда – за бортака іскром Божом позначеного, котрого шанувати мус. Вернул ся Ту, хоц вшыткы мудры в чужыні остали.)

І рокы славы – котра, сама в собі, обходила го тілко што віз кобылу, кєд го переверне (тоту його прикмету вказано ай в секвенциі фільму „Мій Никыфор” /„Mój Nikifor”/, коли то на великій выставі в варшавскій „Захенті” вшыткы „тузы” стали до фотографії і товды спостеpегли што головной персоны нєє, він уж сой нашол затишне од сьвіта місце). Мал, до днешнього часу, выжше 300 выстав, в тым в найславнійшых галереях Сьвіта – нихто спосеред славных артистів родженых в Польщи не може ся ту з Никыфором ани рівнати – бывал в сьвіті і сам, але найкрасшым, найважнійшым місцьом на земли оставала Креница. Коли надышла остатня його осін, перебываючы часово на лічыню в Фолюшы, не хотіл там вертати. Чул, же листок його жытя тратит барвы, корчыт ся, прагнул, жебы впал долов Ту. Одышол до „ліпшого сьвіта” вшытко єдно на шпытальній, санаторийній постели в Фолюшы, 10 жолтня 1968 рока. Та вернул ся до Креници, нашол своє місце БЫТЯ, хоц была то долга дорога...

По смерти Никыфора выявило ся, же його „опікунам” потрібна была лем його слава, його образы, не він сам. В польскій документальній творчости, публіцистыці, фільмі, видит ся тых опікунів найчастійше в самых суперлятивах. Являют ся в красных барвах: „одкрывці” Никыфора, пак тоты што причынили ся до выробліня фікцийной метрикы, пашпорту Никыфора з назвиском *Криніцкі*, „жебы міг піти за границю” (а його правдивы персоналії были гарді выписаны в метрикальній книзі, ту же, в Креници – выявил іх пак сьвіту Павел Стефановскій). Являют ся його правны і „автентичны” опікуны. Нераз (а в кулюарах заєдно) підріслят ся, же то Полякы вшытко зробили для добра і славы Никыфора, підкріслят ся з павзом, котра мала бы сугерувати, же сами Лемкы не зробили нич, забываючы о тым, же Лемків ту такой не было, не зо свойой волі. Отців сукцесу было полно, але коли Никыфор вмер тяжко было найти місце на місце вічного спочынку. Шкандалів было веце, та *не літь ту глаголати* о вшыткым.

Музей Никыфора організувано аж в 1995 р., на сотну річницю народжыня, о 27 років по його смерти. Такой по тым факті зродил ся – хоц такы думкы были і переше – комітет будовы памятника Никыфорови (серед членів основателів был і пишучий тоты рядкы), але справа затігала ся, бо зас... не было місця де поставити памятник. Значыт ся, місце было, прекрасне, в центрі Дептаку, о 50 метрів пред Музейом Никыфора, лем не было на него згоды. Медже роками старань о памятник Об'єднаня Лемків, якє любит голосны і медіальны справы, выступило до суду о правне приверніня правдивого імена і назвиска Никыфора. Выграло нелегку справу, чого мы нашій середньо-братній організациі ґратулювали в „Бесіді”. ОЛ влучыло ся тіж міцно до справы будовы памятника (має центр діяня в Горах, йому ту близко). Лем же діяло хаотычно, по диктаторскы, операючы ся, особливо по Помаранчовій Революциі, о плечы Украіны, корыстаючы з нагоды што Польща міцно тоту справу поперла (чому мы, Лемкы, не были, напротив), а президенты Квасьнєвскій і Ющенко стали ся братанками. І, акуратні, в переспектыві наближаючого ся Медженародного Економічного Форуму в Креници, на котрым мал быти і президент Ющенко, выдумано велику політычну ґалю: памятник Никыфорови одкрыют президенты Польщы і Украіны.

Треба го отже збудувати в експресовым темпі. Проєкт, авторства Сергія Олешкы зо Львова, был од давна. І мы го акцептували. Але од проєкту до памятника далека справа – технологічна, фінансова. І товды нашол ся ґарант того вшыткого, з тым же єдночасно і... автор. Был ним проф. Чеслав Дзьвігай, котрий заделклярував ся выконати артистычну страну безплатно. Зас меценас штукы Іренеуш Зволіньскій страну технологічну – так же. Бурмістрови Креници было тото по мысли. Скликал зобраня, з участю тыж представители лемківскых середовиск, на котре Голова ОЛ Стефан Гладик припровадил... третього автора, Михайла Колодко, з проєктом – макєтом. Комісия выбрала. Правда, як было до предвиджыня. Шкрабал ся по голові Голова. Што-ж, хтіл сьпівати з высокого „С", забываючы о тым, же співаня то штука. Забыл тыж, же хоц голова важнійша од ніг, треба позерати і на ногы, жебы голову не потолчы о камін. Не мож ігнорувати „нижньой", місцевой власти, бо *скраю хліб крают*.

Стараня о памятник то епопея. Неє ту на ню гнеска місця, та, не можу ту лишыти справы напису якій красує ся на Памятнику – НИКЫФОР / ЕПИФАН ДРОВНЯК. Же є він, якій є – ту речу нескромно – то моя справа. Яку высловил єм за нашым народом в Лемковині, котрий в повселюдным списі 2002 рока в 85% окріслил себе Лемками (сосеред тых, што одважыли ся голосити до непольской народности). Є напис, по лемківскы! Правда, „Епифан Дровняк" мал быти векшыма буквами, як є (в пропорциі як на плакаті-афішы, нашого стараня), але вшытко робило ся барз скоро і готового великого моделю, якій пішол експресом до одливу, ани-м не встиг видіти...

Зато барз єм тремтіл – бо в нашым світі ничого не мож быти певным, покаль не взриш на власны очы ци заправды напис на памятнику вкаже ся вшыткым очам в час одкрытя такым, якым МАЄ БЫТИ.

Президенты Польщы і... Литвы (як то доля бываґ *шутлива*), Александер Квасьнєвскій і Вальдас Адамкус, Маршалок Сойму Влодзімєж Цімошевіч крачали уж ґу Памятникови. Уж стали попри ним. Слово взял Бурмістр Креници Еміль Бодзьони. Слово выважене, розсудне, зо спомніньом вкладу старань лемківского середовиска. Президент Польщы одкрыл Памятник, з деякым трудом – біле полотно не хотіло злізти з Никыфорового капелюха. Хтоси поміг, зышло. І товды шыроке, зелене, полне людми Никыфорове намістя проголосило ся оплесками. Бурмістр попросил складати квітя. І дораз по найвекшых тузах, з велькым кошом польового квітя, серед котрого червеніли ся кысти калины і зеленіли колячы бодакы (такє было Никыфорове жытя), з написом: „Tu byłem i będę – Ту был єм і буду" – підышли нашы, по народному позбераны дівчата, Ольга Ґрыч і Юлія Трохановска, за кошом же Андрій Копча – Ведучий Стоваришыня Лемків, Др Олена Дуць-Файфер, Віра Сандович-Бонковска – Ведуча Фундациі „Рутеніка". Як предвиджено было в сценарию, в тым моменті даным мі было повісти свій верш *Повіл єс сьвіту, што хтіл єс...* Бесідувал єм і смотрил в очы Президентови, Маршалкови. Виділ єм, же зрозуміли што хтіл єм повісти, што повіл сьвіту Никыфор – Епифан Дровняк.

Президенты заєдно ся понагляют до „важнійшых" справ. Так і тепер одышли по кілкох, ту описаных, хвилях. Але нам мило было, же наша делеґация вмістила ся в тым престіжовым часі. Думкы летіли деси там, до недавной минувшыны, припоминали прадідню мудріст – *скраю хліб крают*.

Свято по одході найвекшых тузів як бы пригасло, але не скінчыло ся. Были промовы тых, што мали дяку дашто повісти – о. прот. Василія Ґалчыка, православного пароха Креници, Стефана Гладика і інчых, што не до кінце чули ся сполнены. Та основном дальшом подійов были совершены молитвы і посвячыня Памятника через Митрополиту Украіньской Візантийской Церкви в Польщи Івана Мартиняка та єп. Григорія Ющака, враз численным духовенством.

В сценарії одкрытя не было посвячыня, бо президенты ся все понагляют. Думало ся, што мож посвятити памятник онедолга, 10 жолтня, в дни в котрым одышол до тамтого сьвіта Никыфор. Але кєд уж Памятник покроплено, відомо, нихто не буде го кропил другыраз.

...Хыбаль дощы, што прийдут з осінньом слотом. І тоты Му не пошкодят. Никыфор – Епифан Дровняк в спижу-бронзі буде сой вічно сідил і малював. А дощы будут пересыхати на його капелюху, на картці, на пензли, на хырбеті вірного пса його Гавкы. І спекы сонця уж му не пошкодят. Ани слова критыкы – же не такій, як был жывий, же за велькій (бо был малий?). Нич му не пошкодит. Будут ґу Ньому приходити люде, не памятаючы о спорах што ся попри ним вели, не памятаючы о спонсорах, авторах. Він вырізбил себе сам, сам себе поставил. Ту был і буде!

ПЕТРО МУРЯНКА

Епифанія

Памяти Никыфора - Дровняка
в дни одкрытя Памятника
9 вересня 2005 рока

Повіл єс сьвіту
што хтіл єс
хоц сьвіт повідал
же не знаш бесідувати

Такым єс намалював сьвіт
якого сьвіт не знал
І познал тя сьвіт
хоц не хтіл знати

За вшыткы твої дни
зогнены на земли
до неба тя взяли
твої Ангели

І товды сьвіт при собі
забагнул тя мати
жебы ся сьвіт малюваний
од него не стратил

І в німій бронзі
з велькым рідным словом
на креницкым мурку
будеш Апостолом

На вшыткы дни зогнены
на зимы і літа
Сьвіту єдному і другому
До кінце сьвіта

ОЛЕНА DUĆ-FAJFER

Nikifor a uniwersum symboliczne Łemków

Do domu szedł
Piechotą
Nycyfor
I choć go
Parę razy
Cofano
Doszedł
Zostawił ból
I niedolę
Zamkniętą
W widokach
Mimo że chleba
Pragnąć musiał
Był bogatszy
O górę
Co ją
Jaworzyną zwą
Nie przypadkiem

Stefania Trochanowska
tłum. Helena Duć-Fajfer

Nie przypadkiem postać Nikifora istnieje i funkcjonuje tak intensywnie i wielowymiarowo w ramach współczesnego uniwersum symbolicznego Łemków. Posiada ona (a raczej przypisuje się jej) bowiem wszystkie te parametry znaczeniowe, na bazie których scalała się i scala w dalszym ciągu emancypująca się wspólnotowość łemkowska. Dola (niedola), los Nikifora, choć przez miłośników i znawców twórczości tego artysty przyjmowany jest jako jednostkowy los ludzki, analogiczny do losu wielu niedocenianych za życia, cierpiących biedę, zdziwaczałych artystów, w łemkowskich tekstach kulturowych nieodłącznie interpretowany jest jak synekdocha losu łemkowskiego. Ze względu na uznaną przez świat zewnętrzny wielkość Nikifora, stanowi to możliwość wtrażenia swej grupowej podmiotowości, łemkowskiej tożsamości, dokonania etnicznej autoprezentacji.

Nie jest to wyjątek, a raczej reguła i to reguła uniwersalna w ramach etniczności. Powszechne slogany typu „ambasador kultury... polskiej, niemieckiej..., itd." Odnoszą się zawsze do takich postaci, których uznanie zewnętrzne jest okazją do wyeksponowania symboliki etnicznej w celu, jak wiadomo, ustalania relacji międzygrupowych z uznaniem różnic kulturowych i pozycji danej grupy (narodu). Szczególnie mocno działa ta reguła w sytuacjach zagrożonej etniczności, która podejmuje walkę o swoje zachowanie. Tu, bez wątpienia, mieści się casus łemkowski, świadomość czego każe widzieć Nikifora i walkę Łemków o jego łemkowskość w wymiarze pewnej nie budzącej niepożądanych emocji czy zdziwienia oczywistości.

Coś z legendy i baśni

Figura Kopciuszka, tak przecież bliska światowi ludowej wyobraźni, wyrosła z tęsknoty do cudownego odwrócenia losu, znalazła w postaci Nikifora idealną wręcz realizację. Niepozorny, ubogi, poniżany, staje się sławny, bogaty (ileż na ten temat powstało już mitów), ceniony. Ale myślenie etniczne wprzęga tę uniwersalną folklorową figurę w swe reguły tworzenia zbiorowych wyobrażeń i idei. U Kopciuszka pod zgrzebną szatą kryje się prawdziwy skarb. Nie jest on doceniony w świecie głupoty, obłudy, materializmu, bo zasadza się na pięknie duchowym. Trudno o lepsze potwierdzenie budującego podwaliny łemkowskiego autostreotypu mechanizmu kompensacyjnego, zawierającego się w znanym zawołaniu łemkowskiego budziciela, Iwana Rusenki: *Myśmy biedni od wieków, aż boli/ przeto stańmy się duchem bogaci*, niż nikiforowy los. On zaświadczyć ma o potencjale kultury, która budzi podziw w dalekim Paryżu, Japonii, Ameryce, należy tylko uzyskać możliwość jej wyeksponowania. Natomiast u siębie w kraju...

Coś z twardej rzeczywistości

Nikifor był Łemkiem. Doświadczył więc wszystkich współczesnych konsekwencji swego pochodzenia, przede wszystkim wysiedlenia. Los łemkowski, zdeterminowany przez tę traumę, rysuje się w biogramie Nikifora szczególnie wyraziście. Trzykrotnie wywożony, uporczywie, wbrew zakazom, powracający, symbolizuje wszystkie przeżycia budujące kompleksowy uraz wygnanych. Wierny syn łemkowskiej ziemi, tęskni, boleje, a co najważniejsze, nie poddaje się, powraca. Nie daje się zwieść, przekupić, zastraszyć. On – niemowa, żebrak, dziwak wyznacza etyczny paradygmat postaw powysiedleńczych.

Jeśli w modelu baśniowym Nikifor eksponuje swe, a tym samym łemkowskie bogactwo wobec świata zewnętrznego, to w modelu realistycznym przedstawia swe wzorcowe zachowanie wobec swoich. Jego ważność w każdej z tych ról dla etnicznego uniwersum Łemków jest nie przeceniona.

Zawłaszczanie Nikifora

Nikifor wyzuty z łemkowskości to ktoś bez tożsamości, bez korzeni i dziedzictwa kulturowego. To nikt, postać do zawłaszczenia i wykorzystania w dowolnym celu. Nikifor Krynicki, któremu nadano nazwisko w celu właściwego uobywatelszczenia, to perfidna manipulacja. Walka Łemków o przywrócenie Nikiforowi bazy tożsamościowej – imienia i nazwiska – dzieje się w szerokim kontekście etnicznym i symbolizuje, co oczywiste, walkę o tożsamość łemkowską, przemianowywaną, oblekaną w zewnętrzne ideologie, zacieraną. Epifan Drowniak to człowiek mający genealogię, swoich przodków, historię rodową i wspólnotową, przeciwnie do Nikifora Krynickiego, który jest tworem doraźnym, powstałym z woli „mecenasów", zgodnie z ich koncepcją i w dużej mierze na ich użytek. Można by powątpiewająco stwierdzić, cóż za znaczenie dla artysty i jego twórczości ma to, pod jakim nazwiskiem jest on popularyzowany? Takie stwierdzenie mo-

że się zrodzić jedynie poza zrozumieniem podstawowych kategorii tożsamościowych.

Wzajemna potrzeba

Że Nikifor potrzebny jest Łemkom, nie ulega wątpliwości, a czy Łemkowie potrzebni są Nikiforowi? Wszelkie, dosyć popularne koncepcje interpretacji twórczości poza jej kontekstem etnicznym, są poważnym nieporozumieniem. Oznacza to wysupłanie tekstu kulturowego z kultury i ocenianie go z punktu widzenia plam i kresek (per analogiam do oceny dzieła literackiego „z punktu widzenia średniówek i końcówek"). Nikifor był w świecie łemkowskim jego integralnym elementem. Zajmował w nim określoną, wyznaczoną urodzeniem, cechami fizycznymi i psychicznymi, itp., pozycję, jaka decydowała na mocy tradycji o jego traktowaniu i kształtowała jego zachowania, światopogląd, wrażliwość. Była to pozycja niska, ale w swoisty sposób wyróżniona – pozycja odmieńca, dziwaka, którego, nie daj Boże skrzywdzić, bo to grzech, a i strach, gdyż jako naznaczony ułomnością, bliski był sacrum. Jego wędrowanie czy przesiadywanie w ulubionych miejscach, prawie rytualne, to model zachowania dziedziczony po wielu takich dziwakach, choć by wspomnieć znanego Amroza. To, że znalazł przytułek, stałe schronienie i swoisty szacunek w domu pierwszego krynickiego gazdy, znanego działacza łemkowskiego Harasyma Hromosiaka, świadczy zarówno o uznaniu dla jego dziwactwa (Hromosiak skrzętnie przechowywał malunki, jakimi Nikifor płacił mu za mieszkanie i wikt), jak i o wsparciu, na jakie w społeczności mogli liczyć tacy ubodzy odmieńcy. W tym środowisku Nikifor był Nikiforem takim, jak sam siebie rozumiał i jak go rozumieli inni. Takiego też siebie wyrażał w swej twórczości. Czy możliwy jest on do zrozumienia bez rozumienia świata, który go stworzył?

Rozumne rozumienie

Spór o Nikifora nie rozumie Nikifora, ba, nie uwzględnia wręcz Nikifora. Nie uznaje bowiem tych wymiarów tradycji nikiforowego rodu, które nie poddają się granicom wyznaczonym ideologicznie. Choć termin pograniczność, jako mocno chodliwy, zaczął już funkcjonować bezrefleksyjnie, to jego sens należy przywołać właśnie po to, by to uniwersum symboliczne, do jakiego się odwołujemy jako do bazy tożsamościowej Nikifora nie wyznaczyło kolejnego jego zawłaszczenia. Bogactwo duchowe Łemków, tak silnie obecne w ich samoświadomości, zasadza się właśnie na ścieraniu się w ich kulturze wielu tradycji, co powoduje wytwarzanie nowej, swoistej jakości. Konieczność wyboru pomiędzy wielu konkurencyjnymi wzorcami kulturowymi doprowadziła do wypracowania reguł wartościowania, umiejętność oceny według wypływającej z tradycji hierarchii, ale też ze względu na zmieniające się okoliczności i swoisty pragmatyzm przystosowawczy.

Świat Nikifora był właśnie taki. Wystarczy spojrzeć na jego obrazki. Poczty świętych, baniaste zarysy świątyń, hierarchiczne i hieratyczne układy - to tradycje kulturowe sięgające korzeniami do dawnego Bizancjum, choć głęboko przetworzone przez lokalną ludowość. Równocześnie „pański" świat kuracjuszy atrybuowany przez krawaty, zabudowania, wieżyczki kościelne, dworce. A potem, po rozpadzie przestrzeni scalonej kulturowo, przystosowawcze rejestrowanie zmienionej rzeczywistości, z nieodłącznym bólem, który wpisywany zostaje w teksty.

Post scriptum

To w świecie łemkowskim zdarzyć się mogła ta bajka – bajka o Nikiforze, który był malarzem zwanym Matejką i obcował z samym Bogiem, któremu opowiedział o tym, jak żyją Łemkowie i jak ciężki los ich spotkał.

Tak jak sam się widział w swych obrazach, Nikifor zasiadł wysoko w łemkowskim panteonie etnicznym (łemkowskim ikonostasie) i, jak wierzą starzy Łemkowie, spogląda na swą krainę, a zwłaszcza na Krynicę i cieszy się, bo dawna cerkiew przemianowana na kościół znów jest cerkwią, a całkiem niedaleko, pod Jaworzyną, wyrosła druga cerkiew, powstało muzeum Nikifora, nawet pomnik. Ale trochę też się smuci..... Taki już jego los.

Pierwodruk w: „Dziennik Nowosądecki", wkładka okolicznościowa „Nikifor/Никыфор", 8 września 2005

ПАВЕЛ СТЕФАНОВСКІЙ

НОТИФОР

„никифор
креница село"
и мати
никифора
стыдливо
повила
и юж го сьваты
приняли в кольорах
лем же
в єденастім році
впав на чело
и лікар му оддав
зболіле тіло
очы чысты
и рукы
тоты рукы
але потім
не быв
лемко розмовний
для сьвіта
и лем з братами
за пецом
з розкошом
научав
по тихы
любив никифоры
и мовив по лемківскы
и сьвідків мав розмовы
до глины
и сьваты з церковок
достойны
и гойны
в кольоры никифора
охороняли го
пендзльом
и рештком тектуры
убогій
и кредком
докінчыв вберати
ікону лемкам
а себе кликав
„до мамы
креница село
при церкви"
и в жовтни
шістдесят осмім
сімдесят трилітній
одослав
молитвы
рускым сьватым
и зоставив нам жытя
сьвіта подив
и одышов
в словах панахиды
миколая денька
„господи помилуй
вічная памят"
никифорови
што звав себе
„нотифор"

Заховано правопис Автора

АЛЕКСИЙ ЯЩЫШАК

Михалів – як ліс!

Захмарене небо не было, видно, дачым страшным для люди, котры з ріжных кутиків сьвіта зъіхали ся до Михалова. То-ж то преці час барз важний для Лемків, бо і можна побесідувати з людми, котрых ся часами долго не виділо. Я сам, хоц то лем моя четверта Ватра, не озерал ся на тото, што на небі, лем на тото што буде в Михалові. Єднако зла хвиля хыбаль кус выстрашыла люди, бо, здає мі ся, пляц был меньше заполнений шатрами. Та тоты, што не были, можут мати жаль лем до себе.

Чом люде зберают ся на тот, так короткій час, ледво на два дни? – думал єм над тым колиси. Одповід пришла сама – штобы вшанувати тото, што ся по прадідах остало і про то, штобы найти своє місце на земли, часто свої корені.

Може дакус о них – о коренях. През пару років свойого жытя спостерюг єм, же моі лемківскы корені як бы помаленькы слабли. Як бым гынул, як тото дерево, котре деси в щырым полю стоіт, торгане вітрами і помаленькы вырыване зо землі, з котрой выросло. В лісі є інакше. Тым лісом здає мі ся Михалів, котрий підтримує інчы дерева.

Прикре то, же хоц повіламе же сме Лемками, часто - о собі не знаме за дуже повісти. Чытал єм в ювілейній „Бесіді" спомины Ярослава Горощака. Были там цитуваны слова п. Ольшаньского, котрий повіл, же наша лемківскіст повинна быти предметом гордости а не застыданя. Дякувати Богу, сут такы люде, котрым лежыт на серцю наша традиция і в чудовий спосіб вчат єй нас. Перечислювал іх не буду, бо кус іх єст, листа была бы долга.

Якоси не мам щестя, штобы приіхати на сам початок Ватры і все мене оминят офіцийна част, так же не можу на тот темат нич повісти. Проґрам Ватры вычытал єм, уж на місци, з „Конкретів". І ту такій маленькій жаль до орґанізаторів. Добрі бы было, штобы кус скорше подати го до відомости, на приклад на інтернеті або при церквах. Думам, же так было бы ліпше, бо по приізді на місце часами дашто важного може быти, а ту треба шатро розвивати, бо помаленькы ґу вечерови іде... Вечером зас тяжко выберати помедже выступами а „пошануваньом" ся зо знаємыма при шатрах, або в ґастрономічній части. Ту тіж музыка, котра іде зо сцены, творит настрій доброй забавы. Приізджам ту не лем для розрывкы, але про то, штобы познати новых люди як і глядати на ново себе і свойого місця на земли. Уміцнити свої корені, штобым – як скорше описане дерево – не дал ся жадным вітром.

Першого дня вечером была проєкция фільму „Акция Вісла". На видовни зобрали ся тоты, котры прешли тот гіркій час, як і молоды, котры могли собі приближыти спомины дідів і такой образ з оповідань стал ся барже реальний. Сам фільм был барз тепло принятий. Опініі, якы можбыло чути за моіма плечами, были позитывны, як і оціна гры знаємых акторів. Притягнул він тіж увагу пана посла Самборского, з котрым мал єм нагоду замінити пару слів. Барз позитывні выповідал ся о фільмі як і о нас, што мя втішыло. Добрі бы было штобы сам фільм нашол ся в продажы, бо напевно был бы важным і цінным набытком в хыжи.

Важныма елементами першого і другого дня были промоциі новых книжок. Для мене найціннійшым набытком вказала ся книжка п.п. Барны і Ґоча „Лемкы в борбі за свою і не свою свободу", в котрій нашол єм і родинны акценты. Были книжкы о ріжній тематыці і напевно варты закупу, а особливі тоты, з котрых можна ся вчыти нашого языка (словник, буквар, ґра-

матыка і інчы). Велькє розпорошыня нашых люди не дає можности зорґанізуваной наукы. Так же – вартат напевно штобы нашли ся дома такы книжкы.

Ювілейна Ватра стала ся нагодом і до споминів. Было о чым повідати. Та-ж то 25 Ватра! Дописали і гості зо заграниці. Приіхали ансамблі Чех, Словациі, Сербіі і Украіны. Щыро повісти, не мож было нарікати, же нич ся на сцені не діє. Як дахто хтіл, то і міг собі з гостями побесідувати і уж навязали ся контакты, котры – мам надію – заховают ся на долго. Мене барз порушыло тото, же потомкы Лемків з Америкы такій шмат дорогы преіхали, штобы найти даякій наступний шлід своіх корени. Іх стараня, в тым тіж зо сцены, іщы барже утвердили в тым, што-м перше написал.

Для мене был іщы єден інтересуючий елемент Ватры. Лемківскій ГІП-ГОП. Хлопці вказали, же і ту можеме быти – як то повідают – добры, же всяди можеме найти собі місце. Інча справа, же традиційна наша музыка чынит тото – же душа горіє. Красні видно было тото на выступах молодых і старшых а рівнож на забавах.

Аж жаль, же тото лемківскє свято єст такє короткє. Може на другій рік орґанізаторе подумают, штобы го кус продолжыти? Бо як то може быти – Лемкы зыіхали ся, тіж з Гір, зо заграниці, а ту так коротко?!

І так на конец. Вартало приіхати. Можливе, же нашло ся дашто і „не так", але ци вартат того глядати? Окрем того – і мы сами, котры сме там были, творили сме тоту Ватру і по части одповідаме за тото, што ся на ній діяло.

Фото: Тома Квока
(вшыткы знимкы з Ватры)

ПЕТРО ТРОХАНОВСКІЙ

Ювілейна, значыт - важна

Все рад єм, кєд выручыт мя дахто в писаню о нашых „желізных" імпрезах (михаліvскы Ватры, ґожівскы Стрічы, креницкы Бієнале, ґорлицкы Осени, сьвітовы Конґресы – аж тілко того є?!!!). Рад єм, ай Чытаче хыбаль тіж, бо того мого писаня, уж і без желізных імпрез, єст за вельо. Колиси, хтоси, ци не Юрко Бортняьскій, підрахувал вшыткы моі парафкы, скрываня під текстами і ствердил же тото годно ся приісти. (Вшак-вшелияко будую ся тым, же дідове нашы капусту мусіли істи ден-по-ден. Приіла ся, не приіла – а істи было мус. Так тіж є і з тым нашым писаньом. Мус реєструвати, бодай скриплячым, омерзлым пером, нашы подіі, кєд уж были, кєд сут. Бо они были, бо они сут по то – жебы были, жебы остали... Ой, як-же я ся тішу, кєд стрічам на жолтых уж картках описане тото ци сесе, через тых што пред нами были. Описане не лем ліриком ци філософійом, але і фактом.

„Бесіды" така тіж, медже інчыма, роля – жебы реєструвати наше бытя. І тішу ся, кєд дахто в тым споможе, выручыт дакус інчым пізриньом на тоты самы справы. І тішу ся гнеска, же вчынил тото і так п. Алексий Ящышак. І... пишу тіж сам о Ватрі. Впертий редактор, не задоволит ся дачым! Ніт, то не так. Адже была то не лем Ватра, а ювілейна, 25. Лемківска Ватра на Чужыні. І не збывало бы, кєд явило бы ся о ній не лем два, ай веце текстів. Бо хоц бесіда чисел, грань установлена людми сама собом не чынит грани (писало ся о тым не раз, м.ін. при 2000 році), все же, і тоты же люде ону грань експонуют, через што стає ся она важном.

XXV Лемківску Ватру на Чужыні єй орґанізаторе старали ся вчынити а бодай вказати важном, важнійшом од попередніх. Як ся ім (по части нам) оне повело?

Уж на самым старті ситуация выявила ся міцнійшом од орґанізаторів. Од артистычной страны не розпочали Ватры ани „Лемковина", ани „Кычера". Тота почесна роля припала на ювілейній Ватрі пшымківскій „Ластівочці" (на знимці долов). І вывязала ся ⇨

Ювілейна, значыт - важна

⇦ з той приданой повинности барз добрі. Уґрунтуваний авторытет ай рівень (єдно і другє бываť дочасне) старшых єй сестер заступила великым духом, молодым а богатым патріотызмом. Тоты атуты ансамблю дало ся спостеречы уж скорше, особливі на тогорічным Конґресі, хоц выступили в меньшій групі (не знам ци тото „хоц" є ту потрібне). В „Ластівочці" дрімле великій потенциял. Жычме сой, жебы был мудро выкорыстаний. Не хцу тым повісти, же тото ся уж не діє. Прагну припомнути – же вышню границю красы трудно сой выобразити. А барз бы-м хтіл. Як мы вшыткы.

Акуратні „Ластівочці" припало в участи засьпівати на ювілейній Ватрі тоту тяжку пісню – *Тяжко жыти на чужыні*, сьпівану під розпаліня ватряного огня. Лем барз долго пришло ся на тот важний акт ждати.

– *Ależ dziś długo gadają – dziwi się 86-letni Jarosław Herbut, który jako najstarszy we wsi zapali ognisko Watry* – занотував в своїм репортажу высланец пресы (Grzegorz Chmielowski, *Zapłonął ogień*, „Słowo Polskie", 10.08.2005).

Фактычні, дуже было того ґаданя. Але мусіло дуже быти. Поминяючы уж традицийне витаня, побільшене о ювілейний вымір, в тым самым часі і з той же, ювілейной причыны передвиджено нагороджыня люди найбарже для Ватры заслуженых, найбарже Ватрі одданых. Важна то отже справа і што до єй цільовости нихто застережынь не міг мати. І не мал. Барз тепло принимала публика нагороджуваных. А они сами были глубоко порушены, одбераючы з рук Ведучого Стоваришыня Лемків Андрия Копчы медалі 25-літя. Кєд і днес пізрити на знимку, хвилю затриману в кадрі, видно жыве заінтересуваня нагородженых том памятком. Што думают сой Братя Горощакы, Сестры Дубец? Адже то они зродили тоту Ватру. Ци сподівали ся пред 25-ма (властиві пред 26-ма) роками, же так вросне, же буде горіла так долго? Ту – на выгнаню? Тото остатнє родит мішаны почутя. Але преці, *кед така трафила ся геца* – як рюк Желем – і ту треба не лем жыти, але і быти. І кєд не лем все іщы, а і все сьмілше дає ся быти – не може не мати сатисфакциі з піднятого діла. Очывидні, очывидні – тото бытя, то ланц вельох окремых людскых діл, але мати в ним своє огниво, міцне огниво – то не лем сатисфакция, але і гордіст.

З веселом річницьом 25-літя Ватры збігла ся смутна – 60-та річниця переселіня на Украіну. Што-ж, і смутной річниці не може забыти. І зато зас запрошено на Ватру лемківскы ансамблі з Украіны. Жебы собі і зобраным серед тото соснового ліса высьпівали тугу

„Лемківска Студенка" з Калуша высьпівала 60-літню тугу.

за Горами. Правда, в не так численных уж туга, як туга, гнеска іщы жыє, але переложена на волю тырваня міцно держыт як старшых, так і молодых. Потвердили тот будуючий факт реакциі, поведіня зобраной в амфітеатрі публикы. А найбарже увыдатнило ся тото підчас проєкциі фільму *Акция Вісла*.

Здавало ся, нашы середовиска уж з ним ознаємлены, нибы векшіст фільм обзерала, а вшытко єдно в амфітеатрі засіло направду дуже люди. І не выходили з него, хоц образ на екрані был підлой якости (в одкрытым терені не даст ся зробити належного вытемніня), хоц і хвиля підла, паскудна зимниця ся трафила. Вытырвали Лемкы до кінце. І зас нагородили фільм овацийом на стоячы. Андрий был внебовзятий. І слушні.

Субота была богата. Повело ся зреалізувати такой вшыток проґрам, красні на кольорово опубликуваний в додатку до „Бесіды", посвяченым XXV Ватрі. Остане на памятку – хто был, што было на тій ювілейній Ватрі. Зато тіж не буду ту приводил в деталях видженого і почутого. Та на єдно явиско в нашым культурным жытю, што высловило ся на тій Ватрі, прагну звернути увагу. То новы лемківскы ансамблі, дыхаючы молодістю а то іщы дітиньством. Серце ся радувало, смотрячы на них, слухаючы іх. І о кілко на дотеперішніх Ватрах срубом проґраму были переважні ансамблі зо заграниці, і о кілко і на тій Ватрі міцно ся они заакцентували („Шариш", Керестур, „Скеюшан", „Марешка", „Лемківска Студенка"), нашы домашні і під неприсутніст „Лемковины" і „Кычеры" (выступила лем в пятницю, в малій групі, з короткым проґрамом), были ясныма, міцныма пунктами проґраму. Веду очывидні дале свою мысель о новым явиску в нашым дворі, а то о ансамблю „Лемко Тавер" (на знимці горі), котрий, правда, вказал ся уж скорше, але гнеска выразні „доріс" (шкода же не знам поіменні завдякы кому), о ансамблю „Ручай", веденым професийном руком Мирослава Боґоня. Ґу тому явиску мож бы по части однести хор молодежы з Ґорличчыны, ведений через наступну професийну руку – Анны Дубец. По тій части, же выріс як Фенікс. Діло в тым, же не выріс з попелу, а з обробленого уж „материялу", найліпшого якым диспонує гнеска Лемковина – акуратні, з „Лемковины", з „Ірмоса". Взял ноты до рук, стал в ряды, пізрил єдным оком на дириґента (другє є для партитуры) і – засьпівал! Складні, шумні, такой професийні. Речы мож – лем слухати! І слухал єм, з увагом, з душевным заанґажуаньом (адже сьпівают там і моі діти). Та чогоси якбы мі бракувало. Не в выконаню окремых пунктів проґраму, а в композициі цілости, в тым – што ансамбль прагне слухачови повісти. І о кілко так зване лице потрібне є ⇨⇨

Ансамбль Дому Культуры Рускій Керестур робит пробу під ранішньом хмаром.

каждому ансамбльови, тым паче односитити ся то повинно до ансамблю з так великым потенциялом.

Цілком новым явиском, так в сенсі часу як і стилю є „Брат-Склад". Як мож бы ся сподівати по такым старым керпци як я, тяжко нибы глядати акцептації для той формы артистычного переказу. Але то не так. З шувным заанґажуваньом слухал єм той „рапавой" музыкы. Музыкы? Адже „першы гушлі" грає ту текст. Текст тот може быти прозаічний, аж і глупавий змістом, але од страны языковой коректности мусит він быти найліпшой пробы. З неольоґізмами, з поколіньовом лексиком, овшым, але збудуваний на базі лемківскої языковой правильности. А лемківска бесіда – выразиста, не перетяжена змякчынями – барз а барз надає ся до рапуваня. І кєд молоды люде з „Брат-Склад" взяли ся (і добрі, же ся взяли) за тото, гарді бы было, жебы памятали о моіх спостережынях (не увагах). Там, на Заході, і то близко, сут люде, котрых стати щыро в тым ділі помочы.

Одсылаючы Чытача до выданого кольорово проґраму, не написал єм о ансамблях што барз часто выступуют на Ватрах. Най выбачат.

Най выбачат і тоты, спомнены лем, Творці Ватры, тіж панове Михал Романяк і Анрий Копча, котры далі понесли і піднесли Ватру горі і котрых розповіди прикрасили ювілейну Ватру. Най выбачыт пан Іван Дзядик – лагідна, добра душа вшыткых нашых свят – нагороджений на тій Ватрі высоком державном нагородом. Най выбачат вшыткы за мале лем слово. ...Така уж певно доля „чорных роболів"... Най выбачат діточкы, о котрых все радо єм писал. І най стрітит іх в будучности... така сама доля. Бо так быти мусит. Кєд хцеме быти.

ЕМІЛИЯН ПЫРЧ

Моі пережытя

Як ся зачали Німці цофати з Росиі, то перевозили вязнів до ляґрів, до Осьвєнціма. Была велька зима, потяг не дал рады потягнути до Ґрибова і чекал долго в Воли Лужаньскій. Там плінны, то єст вязні, розтворили якоси ваґон, то было в ночы, положыли ся до сьнігу і чекали аж потяг рушыт. То были офіцеры з Чорной Горы (то была Юґославія) і пустили ся на полудне горами, і пришли аж до Ганчовы. Під вечер пришли коло мойого дому і ся пытали ци ту Польща, ци Чехословация. Я ім одповіл – же Польща. Они ся барз бояли, же іх выдам Німцям, просили ся дашто напити. То я іх взял до мешканя, вікна позатыкал, бо г войну не треба было сьвітла видіти зо двора. Зачали зме ся розуміти, внет можна ся было вшытко довідати.

Было іх трьох (як оповідали - ПТ), то єден пішол наперед глядати словацкой стороны, а двох ішли разом помалы, бо єден был ранений в ногу. То іх глядал два дни, бо тоты поблудили над Ганчовом. Г Высові возили в лісі дерево Німцим. І тот єден пришол ся звідати, ци далеко границя словеньска. А Німці были недалеко тых, што ладували дерево і виділи, же хтоси там єст. І його забрали.

На другій ден його везли без Ганчову, я юж знал о тым, то гвечер як зышли з поду до мешканя, то-м ся іх пытал – як был позбераний. То, же мал чорний плащ і капелюх. Його дуже жалували, а мене просили, жебы-м не мельдувал, же они підут в ночы. Были в мене два тыжні і зме іх одпровадили до словеньской границі. По войні я писал без Червеный Крест, але-м ся нич не довідал за них. А дост єм товды пережыл страху.

1944 рік. Я мешкал з краю села, недалеко ліса. 20 грудня запукал мі хтоси до вікна, од стороны ліса. Я одхылил папір, што было вікно заступлене, а він на мене кывал пальцом. Я вышол на другу сторону дому, а він до мене: „Добри віечур!" Г войсковым мундурі, передвоєнным. І мя просил, же бы ся хотіл посмотрити на мапу, де сут. І ся зачало. Не был єден, але двадцетьох, полна хыжа хлопів і полний кут карабинив. Пытали ся ци тади ходят Німці, зараз дали варту коло хыжы, а решта просили дашто зісти. Што было, то ім зме дали, і не пішли спати, але по селі. Я прошу іх, же може Німці на дорозі мают варту, бо приходят з Высовы. Але як раз не было. Цілу нич ходили по селі, наносили самогоны і до рана сідили. Я іх просил, жебы юж ішли, бо буде внет ден. То ся забрали. А было темно, бо была велька гмла. І ся пытали, де Лопаціньскі мешкат. Я ім повіл і його нашли, были в нього без ден. Пак я замельдувал в полудне, бо мі сами казали – же іх дахто може виділ, жебы на мя не было тяжко, же-м не замельдувал.

...То была неділя, пополудни, коло другой годины. Ішол Німец до Лопаціньского, а они были в мешканю. І в тым часі його забили. Стал ся велькій страх. Лопаціньского зараз забрали, пополудни. Я чул што ся стало, та юж єм знал што буде заран, бо де ся што трафило Німцьови зьлі, то за єдного Німця ішло десятьох хлопів з того села. Зараз рано приходит до нас тот, што оповідал до роботы не каждий ден, жебым ішол до шолтыса, же пришли Німці з Высовы.

І так ся зачало. Найперше ся зьвідал ци-м служыл при войску, знял карабин і мі показує, ци знам го обслужыти. Я одповіл, же не знам. То мі вказал, взял набоя і дал до зрозуміня, же як не буду правду mówił, то набой wystrzeli i zabije. Я му одповіл, же што-м виділ, то оповім. Зьвідує ся найперше кілко іх было. Я не знам, бо я лежал на брисі, то-м не порахувал, але была полна кухня, а карабины были о стіну оперты. А чом єм не дал знати до сусіда? Не было кому, бо была лем мама і я, а сестра в окопах, діти неє, вікна позакладаны чорным паперьом і в мене, і в сусіда. А ци ходили по селі? Не знам. А єден Німец вшытко писал. Так покричали і мя пустили домів.

Година друга пополудни, зас приходит по мя і зас тото само. Я все єдно оповідам, а они мі юж повідают, же я іх знам, же ютро бендзєш rozstrzelany. Єст там ґрубе джево, буде показовий суд. Жебым запросил родину і сестру з окопів. Я ім повіл так: жены не мам, діти не мам, а мама поплаче і мусит забыти.

О годині осмій гвечер зас приходит по мя і до шолтыса каже іти. І зас – як то было? Я тото саме оповідам, як было од початку, а они юж повідают, же я іх спровадил, же я партизант. А шолтыс гварит, же – він провадит господарку, дає контиґент, возит дерево, дає худобу, же – не єст хыбаль партизантом, бо єст дома. То послухали і оповіли (заповіли; порівнай слово „оповіди" – ПТ), же jutro go zabierzemy i rozstrzelamy.

Я пішол з тым спати. На другій ден взял єм коня і пішол покладати під компери. Цілий ден я был на поли, а мамі повіл єм, же як дахто приде за мном, то покажте де я орю. На вечер пішол єм спати і чекам што буде дале. На другій ден пішол єм зас орати. І так ся мі перешло, же мя минула друга смерт.

(дальше буде)

ДЮЛЯ КРУДІЙ

Нашы добры Русины

(Образкы з Русиньской Крайны - 5)

Верховиньскій худобний і богатий люд ріжныма путями, ай держачы ся поокреме, шак приходит до Марияповчи, Меккы Рускей Крайны. Бородаты братчыкы в тым храмі стережут святий слызячий образ Мариі.

Ту ся Ніршийґ розшырят, горы далеко зозаду остали за путуючыма, за нима остала Тиса, котру перейти тілко значыт, як до чуджой державы загостювати. Лем синіє ся на краі горызонту токайска гора, бо лысой єй головы не видно, лем спереду і на оба бокы всяди рівнина, плеската земля, на котрій кєд даґде і є горбочок, та не більший як калап.

І вітрик, што летит над рівнином, іншакій голос має, як верховиньскій вітер: ту шелест його як гласканя, приємний фиґєль, танец невісты... а там горі медже горами великій пан вітер, кой зачне гучати свою ноту: втікат сперед нього всякій конаристий смерек, потрясе ся од него праліс, на задні лабы ся двигне нерухомий чорний бескід, як медвід, і рушыт ся долов берегом. Пограничному вітрови годны противостати лем охмарены горы, а ту на рівнині поставит ся против вітру кажда цклива березка. І лучка лем ся дакус наіжыт, як волося дітвака. І тополі ся розгойдают, вказуючы свою зґрабніст.

Рай ту. Краіна щесливых люди. І не знати, чом ся на американцкій земли стрічат тілко вывандрувавшых люди з Ніршийґу?

Нещесний верховиньскій люд, што пришол то на повчаньскій одпуст, не зна як ся набажыти чудесами заповчаньскей землі. Ій, кєбы міг однести на свою камяну землю сес жолтий розсыпчастий пісок, дрібнійший ґы його мука, з котрой пече сой хліб! Не диво, же і Мария любезнійша в Ніршийґу, кой там горі. А о повчаньскій Мариі так ґварит народна повірка, же тота найправдивша медже вшыткыма мадярскыма Мариями. Правда, раз писала єдна нежычлива ґазета, же дзвонармокру губку притиснул зозаду ґу образови Мариі, та угро-рускій нарід ґазет не чытат. Та і школувана Оленка не повірила бы тому одкрытю. Што бы товды было з віром?

Наопак, щесливий Угро-Рус, коли ступит конец-кінцьом на землю Марияповчи ногами, выстальма долгым походом.

Тракты полны коругов, поля звучны од сьпівів, споза горбочків выкукуют все новы ровты, од рана до вечера дзвонят дзвоны, чудно, величественно, так ґы в Росиі, турня повчаньского монастыря сьвіжо ся біліє пред змореныма путниками. Кєбы до посліднього атаку рушат ся вояцтво, з послідньом напятьом сил звучыт пісня: каждий хоче перемочы другого. Сут ту, на благословеній повчаньскій земли, котра іх чує ухами Богородиці, єй очами позерат на приближаючых ся.

В Повчи серпен кєрмешовий місяц. Кажде найменьше місце заполнене шатрами, людми, возами. Пече ся мясиво, кличут крамы під зеленым листьом, фіякроше, музыканты, медівникаре, продавці сьвічок, святых образів. Середньовічна лярма, висканя, рев статку, кольбы шандарскых ґверів, порох і дым. На єдным місци уж ся биют горячы шугаі, інде іде до звады. Шатра, крамы напханы до розпуку; горит оген, курит ся дым; на траві, на земли, на піску люде, з полных плюц галяче безногій, йойчыт шліпий ковдош, єднорукій катарынкар тягне свій калап. В спекоті літа, під горячым сонцьом біліє ся храм. В людскым морю, нибы бойовы шыфы, церковны коругви зо своіма пробивают ся ґу мурам храму. Доталь ніт спочынку, неє іджыня, докаль не придут під святы муры. Іґомості в такій час ся не вказуют, заняты іх милости од рана до вечера: Службу служат, сповідают, благословляют.

Де-не-де лем бородатий церківник або братчык продерат ся през гурму во своім суконястым облечыню, товды старе і мале цюлує му руку. Щесливий, хто ся може дотулити до дзвонаря; ближе ся чує ґу чудодійній Пречыстій, хто єй образ притулит ґу мурам храму. Ту порошынкы гріха зачынают спадати з ніг. З каждым кроком дашто обстане, докаль не приде конечне очыщыня.

Оленка тримат зрыхтуваны грошы на Службу: порядно, в златі – котры щесливо, з одчутьом полегшыня на души, дає першому стріченому, подібному до іґомостя чловекови. Кошарикы вірників наполнюют ся сьвічками, медівниками, чачками, вінцями, квітьом. Бренчыт срібро, дзынькат злато. Каждий ся старат заплатити пред тым, нич гвойде до середины ци стане до процесиі попри храмі. О, кєд всемилостивий Бог увидит понижыня, одданіст, віру тых адде люди попри повчаньскым храмі, змилосердит ся над зохабленыма душами, котры так, як божків, в чести мают бородатых іґомостів.

Ту каждий чекат на чудо. І хто уж двадцетыраз был на одпуст в Марияповчи, і тот все чекат на даякє надзвычайне звершыня. Лем ковдошы і торовці знают, же сес ден, тота віра – джерело іх зарібку.

По святій Службі, яку нарід слухат, впавшы на коліна, Оленка дає дозвіл, жебы настал час забавы. Кулявы уж зачынают чути, же шувні поздоровіли. Шліпы зачынают видіти. Хворы на падачку весільшают. Терплячы од ран, язв, трясучы ся на земли, спараліжуваны, якых привезли в пілкішках, вшыткы чуют полегшыня. Хто не зна, што то віра, най піде до Марияповчи на одпуст.

Жены вертают ся домів, несучы під серцьом зачатий плід, дівкы на мур ся оддадут. Журбы ся облегшали, смуток пропал. Стары хлопи помолоділи. Діти ся выздоровіли. І тым хворым, што дома остали, уж легше. Милы ся вернут. Серця ся розвеселят. Каждий, хто має даяку біду, в Марияповчи годен найти лік. Лем Оленка ніт. Пошто бы чекала на одпуст на другій рік, кєбы ю уж нич не боліло?

Змучений, притихлий, тече нарід істипити. Тягне кажде домів. Та тепер уж рідко сьпівают. Коругви тяжшы в руках. Ногы ся кляґают. Ковдош-жебрак, што ся тяг по земли, стає обоніж і сідат на желізницю. Іґомості рахуют дарункы. Невісты, дівкы неспокійні сплят в пути. Штоска ся ім бажыт, чого гріх лишыли в Повчи.

На основі тлумачыня з мадярского **Ігоря Керчы**

КОНКУРС СОН „SEN O KARPATACH"
(МОЛОДІЖНА КАТЕҐОРИЯ)

БОГУСЛАВ ТЫРПАК (СТ. ЛЮБОВНЯ) – І НАГОРОДА

Дітхнути зьвізд

Кєд был єм
Малий
Хтіл єм
Дітхнути
Зьвізд
Гварили мі
Не прібуй
Никому ся тото
Не повело
Та я
Не слухал

Дітхнул єм
Зьвізды
І змінила ся
В мале зеренце
Піску

Тераз без ціли
Блуджу
По місті
Як вшыткы
Што дітхнули
Зьвізд

зо словацкого перевьюл Петро Мурянка

ОКСАНА ГРАБАН (КРЕНИЦЯ) – ВЫРІЖНІНЯ

Баницка церков

Іщы не так давно
Може пів віку тому
Стояла під синім небом
Над потічком зеленым
І плакала опорожніла
За дітми божыма

Тепер ани птахы
Не можут пригадати
Єй давных піснів
Молитвы
Што звучала чысто

Як планетникы в мокряві
Назначыла свої раны
Бо жаден смертельник
Не найде єй посеред хащів
Якых вырвати ся не даст

Там остал лем ангел
Зо серцьом як дзвін
І поторганым волосьом

NATIONAL GEOGRAPHIC або ПОДОРОЖЫ ЛЕМКІВ

Автор при Закхейовій смоковници.

ІВАН ДЗЯДИК

Свята Земля

(продолжыня – 1)

Другого дня вчас рано сідаме до автобуса і береме намір на пілнічний схід, на Озеро Галилейскє (має пару назв – Тивериядскє, Кінерет і Генезарет) і Тиверяду. Препыхаме ся зас през місто Назарет. По дорозі позераме на краєвиды, жыдівскы оселі (може юж тепер палестиньскы) і зелены рівнинны поля Галилеї орошуваны водами Йордану і озера. Істнують ту три головны формы земельництва: клясычны родинны фармы, кооперативы (мошавы) і славны кібуцы творены на основі колективной власности. На полях видно сады, помаранчовы і інчых полудньовых овочів. Видно тіж поля обсіяны зерном і засаджены яринами.

Автобус скоро зближат ся до воріт Тивериады, міста котре заложено приблизно в 20 році н.е. през Ірода Антипу в долині, 200 метрів пониже рівня моря. Юж одраз видно, же місто ріжнит ся од інчых, чысты домы, улиці і всяди порядок, а написы і реклямы лем по єврейскы. Мешканці того міста то лем жыдівскє населіня. Арабы можут до міста приходити лем до роботы, але не мают права ту замешкувати.

Тивериядa то тіж місто выпочынку, на берегах озера побудувано готелі і санатории, сут тіж горячы мінеральны джерела. Задбано о природу і єст дуже зеленых теренів. Хотіло ся высісти і замочыти ногы в воді, але пред нами были інчы заміры. Миняме місто і іхаме до Капернаум, положеного в пілнічных околицях Галилейского Озера. Колиси было культурным центром і торговым узлом на крижівці доріг. Ту пренюс ся Ісус Христос з Назарету і дальше научал і чынил чуда. Ту тіж мешкал Апостол Петро. На берегу озера побудувано православну Церков Двандцетьох Апостолів. Там керуєме свої крокы, а по молитві і звиджуваню церкви хвилю одпочываме над водом. На озері видно было корабель з грецкыма поломниками, сьпіваючыма церковны пісні.

Галилейскє Озеро положене в долині Йордану, в найвекшій депресії сьвіта, котрой найнижший пункт сігат 406 метрів пониже рівня моря. Озеро має 25 км долгости і 12 км шырокости, і до 48 метрів глубокости. Воды його чысты і жыют в них ріжны ґатункы рыб. Наполняне єст Йорданом вплываючым до него на пілночы і выплываючым на полудни, долином Єль-Гор до Мертвого Моря.

Окружаючы озеро керуєме ся на пілніч, до Табгы. Там мало місце чудо Ісуса Христа – накормліня пят тисячи люди пятьома хлібами і двома рыбами. Тото чудо образує мозаіка на підлозі католицкого костела представляюча кошык з хлібами і обік дві рыбы.

Ріка Йордан каждому з нас асоциює ся з місцьом Крещыня. На берегах Йордану Йоан Креститель проповідал духове очыщыня і покаяна през обмытя. Проповід Йоана Крестителя як і Крещыня Спасителя проходило в місци оддаленым приблизно 5 км од устя Йордану до Мертвого моря. Тепер то погранична зона медже Ізраільом а Йорданійом і до йорданьскей воды православным дозваляют приходити лем раз в році, на свято Крещыня Господнього. Товды єст ту одправляна святочна Служба Божа возглавляна єрусалимскым патриярхом.

В теперишніх часах поломникы можут зануряти ся в водах Йордану в місцевости Ярденіт. Там і мы скєрували свої крокы. Ріка Йордан єст неуреґулювана, але в тым місци специяльні прирыхтувано част берега для поломників і туристів. При вході вісят таблиці, на якых сут написы в ріжных языках. Єст і по росийскы. А то першы рядкы слів: *И было в те дни, пришел Иисус из Назарета Галилейского и крестился от Иоанна в Иордане...*

Преосвященний Владыка Григорий освятил йорданьску воду, а мы набрали єй до фляшок а потім занурили ся в святій воді. Коли Владыка выповідал слова: *І освяти воду сию,* так як і інчы поломникы, почули мы ся щесливыма, же мали сме нагоду тото прежыти.

Час скоро летит, так і мы іхаме в дальшу трасу. По дорозі звиджуєме дві церкви над озером, а наступным місцьом нашого поломничества єст Гора Блаженств, на котрій тепер стоіт католицка церков. Стрі-

чаме ту туристів і поломників з ріжных краів сьвіта: Індиі, Японіі, Греціі, Сербіі. З горы розпристерат ся прекрасний краєвид на Галилейскє Озеро. Іщы остатні знимкы, остатнє пізриня на озеро і юж іхаме до Магдалі, до Монастыря Мариі Магдалины підпорядкуваного Московскому Патріархатови. А ту по молитві в церкви чекали на нас милы несподіванкы. Монахыні запросили нас до огороду, де каждий міг ся наісти і набрати зо собом смачных ґрейфрутів, а потім купаня в теплых лікувальных водах. Зміцнены на тілі і души вертаме до готелю в Назареті.

В середу, в третім дни побыту на Святій Земли, лишаме чудову Галилею, береме з готелю вшыткы манаткы і рушаме на полудне, до Єрусалиму. Привитал нас дост теплий ден, хоц сонце закрыли хмары. Та єст надія, же ся розяснит. Дорога добра і добрі означена. Вшыткы дороговы таблиці мают написы в трьох языках: єврейскым, арабскым і анґлицкым. Нашым першым пристанком по трасі буде Єрихон. По дорозі миняме Афулю, місточко задбане, написы і реклямы часто по росийскы, бо єст ту кус еміґрантів з того краю. Видно, же ту, як в інчых реґіонах Ізраіля осе-

лі – інаше як лемківскы села – сут будуваны на горбах і гірках, бо там веце вітру і нижша температура, а в долинах літом велька спека і духота.

Сонце зачынат пригрівати през шыбу, але в автобусі єст климатизация, то нам не горячо. Пред очами миґают зелены засіяны, засаджены поля, овочовы сады. Але земля мусит быти наводняна. Там жытя, де вода – повідат наш провідник Юрко. Помалы лишаме Самарию, долину Йордану, котра на долгій одлеглости єст ріком граничном з Йорданійом і вкрачаме до краіны, котра называт ся:

Юдея

Краєвиды зачынают ся зміняти. По лівій стороні видно огороджыня з колячого дроту, бо то гранична зона, а по правій скалисты хырбеты і дене-де палестиньскы домы. Видно тіж кочуючых Бедуінів. Миняме дорогу, котра провадит до правдивого місця крещыня Ісуса Христа. Провідник інформує нас, же там єст монастыр Св. Йоана Крестителя. По парох минутах ізды на горизонті, близко устя Йордану до Мертвого Моря видиме Монастыр Преподобного Герасима Йорданьского, побудуваний на розвалинах антычной лавры.

Зовнішным видом представлят ся як камяна твердыня в формі квадрату. Підземна церков монастыря посвячена Святій Родині, бо в тій печері – як подає легенда – в дорозі до Єгыпту спрела ся на одпочынок Свята Родина. Монастырска церков потерпіла в 2004 році од трясіня землі, якє мало місце в сусідній Йорданіі. Ту тіж монахы принимают нас сердечно, честуючы тістом та зимныма напитками і овочами. ☞

Горі – перед купельом в Йордані.
Обік – на Горі Блаженств.

По дорозі заходиме іщы до Монастыря Св. Пророка Ілиі. На пляцу пред входом до монастыря находит ся дерево – смоковниця Закхея. Коли переходил през місто Ісус Христос, маленькій ростом мытар Закхей, жебы Го видіти серед гурмы народу, вышол на дерево – оповідал нам знану біблийну історию монах. – То не єст тота смоковниця, але ей пра...правнучка – додає монах.

Лишаме монастыр і іхаме в сторону Горы Іскушыня. Серед Юдейскых гір неє ани єдной, котра была бы богатша в урвиска і мрачны пропасти. В єдній з печер Спаситель сорокдньовым постом і молитвом приготовлював Себе до велького діла Одкупліня людства.

В половині дорогы на гору на переломі XVIII і XIX столітя побудувано грецкій монастыр. Выглядат якбы был приліплений до скалистой стіны. В монастырскым комплексі сут кєлії для монахів – натуральны печеры, а тіж Церков Благовіщыня Пресвятой Богородиці зо скромным іконостасом, часовньом Іскушыня Господнього і дзвінниця. Од правого крылоса пару сходків провадит до Печеры Спасителя. Ту в часовни преховуваний єст камін, на котрым молил ся Господ. І мы вшанували тото місце молитвом і поклоном.

З балькону розпристерат ся прекрасний видок на долину Йордану, Єрихон і Мертве Море. На вершок горы не мали сме можливости гвойти, бо там войскова стрефа.

Сходиме помаленькы долину і ідеме на базар, жебы засмакувати сьвіжых овочів, якы роснут на тій земли. Обік видно одкопаны старовинны муры фасады з камінном вежом сперед 9000 років. Єрихон узнано за найстарше місто сьвіта.

Зближат ся полудне і сонце дає знати о собі, але на выгріваня неє коли, бо пред нами дальша дорога. Лишаме Єрихон і іхаме в сторону Єрусалиму. При дорозі видно бідны терены, скромну забудову і шатра, в котрых жыют Палестынці. Може тепер декотры пренесут ся до мурованых домів, якы лишают жыдівскы осадникы.

Зас мусиме переіхати контрольний пункт медже Палестином а Ізраільом. По лівій стороні в дальшій одлеглости видно вершок бані Мечету Абі Муса, де – згідні з традицийом ісляму, і як повідат провідник – находит ся гріб Мойсея.

Миняме терены неуроджайной землі, пісково-скалистой і убогой в зелену природу. З дорогы видно велькій каніон Вади Кельт а над каніоном, при краяній стіні стоіт Монастыр Св. Юрия Хозевита, побудуваний на пілнічній стороні глубокого і сухого юж гнеска потока Керит. Але єст іщы потік Хорафа, котрий зберат воды з Юдеі і одпроваджат іх до Йордану недалеко Єрихону. В долині Кериту видно остаткы водоводів, твердынь і монастырів з ріжных часів. Ту, над потоком, як подає традиция, в камяній печери жыл Св. Пророк Ілия, был кормлений през вороны, котры приносили му хліб і мясо.

Ту, на терені монастыря, в Церкви Св. Архідиякона Стефана, в деревяным саркофагу спочывают мощы велького святого нашых часів – Йоана з Румуніі, котрий през остатнє сім років пред смертю провадил жытя аскеты, пустельника в камяній печері недалеко монастыря. През двадцет років по смерти його тіло лежало в печері і не піддало ся розкладови. Дорога до монастыря дост трудна і прикра, але вынагороджат нам чудовыма краєвидами.

Монахы честуют нас напитками і печеным, вдают ся з нами в бесіду. Єден з них приіхал ту з Росиі, але, як повідал – по Великодни буде вертал домів, бо ту для него горячо. Думат далі іти обраном дорогом, але пренесе ся до монастыря на Кавказі.

Сходячы долину з монастыря позераме догоры, там де сме были і де лишыли ся монахы. Махают нам з балькону і певно собі думают, же мы пришли і пішли, а они ту останут, далеко од люди і днешньой цивілізациі, але певно ближе Бога.

Кус змучены сідаме до автобуса і рушаме в дальшу дорогу. Краєвиды, як в цілій Юдеі, скупы в зелену природу, богаты лем в скалы і пісок. Та мы, насычены не лем тым, кінчыме наступний ден поломничества.

(далі буде)

Дорога до Монастыря Св. Юрия Хозевита.

Jarosław Horoszczak, СЛОВНИК ЛЕМКІВСКО-ПОЛЬСКІЙ, ПОЛЬСКО-ЛЕМКІВСКІЙ; SŁOWNIK ŁEMKOWSKO-POLSKI, POLSKO-ŁEMKOWSKI, Rutenika, Warszawa 2004, стор. 404, ISBN 83-917595-8-X

Долго уж, бо од 82 номера „Бесіды" не презентувал єм на Выдавничій Поличці новых выдань. Рік тот был, ай іщы є, незмірні богатий подіями. Реляциям, материялам з тых подій треба было дати перед, бо они были і минули. І писати о них по часі неє уж як. Інакше є з книжками. Выданы – жыют, шырше ци ужше вміщують ся в суспільстві, без взгляду на тото ци были ту, в нас, омовлены, або ні. Окрем того выданя нам найближшы, найважнійшы мали свої промоциі на нашых імпрезах серед спомненого, богатого в подіі рока. Зас выданя ту презентуване мало до того іщы промоцию, якой не бывало никда. Отже в популярным літушнім телевізийным проґрамі „Lato z Jedynką" 5 липця, підчас реалізациі материялу в Креници знаний презентер Польской Телевізиі Ярослав Крет, заповідаючий хвилю (погоду), вчынил тото особливі – при помочы... Горощакового Словника, дакус і по лемківскы. Тым способом відоміст о Словнику пішла на цілу Польщу. Сатисфакцию вельку мал не лем Автор, ай наш лемківскій рід, так в Лемковині як і в діаспорі. ...З втіхы подарувал єм Словник симпатычному Ярославови Кретови (не забыл він зажартувати, же по лемківскы його назвиско – за Словником – звучало бы „Кыртиця", ай я не забыл зажартувати, же серед Лемків Креты тіж „ходили", не лем під земльом).

Выданя Словника є датуване зышлым роком, але по правді явило ся оно на яр того рока, то значыт о дванадцет років по сондажовым выданю (Стоваришыня Лемків), якє носило наголовок „Перший лемківско-польскій словник". Тираж його выносил, здає ся, лем 100 примірників, але як на актуальны культурны і творчы потребы нашой суспільности было то шувні. За тых дванадцет років корыстал зо словника, мало не на штоден, і я. Бо хоц в деякых припадках не згаджал єм ся з ґраматычным записом окремых слів – тото лексикальне богатство нашого языка, зобране, поскладане в поазбучным порядку, все было під руком. (Виділо бы ся, же чловек не ма проблемів з хосныванъом лемківскої бесіды, але то не до кінце правда. До загальні понятого насущного жытя єй старчат, але кєд прийде сісти до компютера, ба – кєд оне „сіджыня" стає ся акуратні насущным жытьом, така мудра книжка як словник є непрецінена. Є братом, добрым сусідом, котрий тя дорадит, підповіст. Бо хоц бесіда прекрасна наша бырміє спомненым выжше богатством /поминяючы цибернетику і інчы „негуманістычны" сферы/, і хоц оне богатство дрімле деси медже звитками мозґу – чловек не все, не „од рукы" годен го похоснувати. Доглупат ся по часі, але час то... час /декотры гварят – піняз/.)

Нераз чудувал єм ся захраненому богатству нашой бесіды в засобах Ярослава Горощака. „Як то, – думал єм – мало не од початку нашого ексодусу родина жыє в місті, практычні сама, а зберігат нашу бесіду, чысту бесіду?!" Внескы не могли быти інчы: акуратні, мало не цілковита ізолюваніст серед чуджого сьвіта (хоц домінантом была ту твердіст, богатство духа Родичів, особливі Вітця – Івана Горощака) помогла зберечы давнину. Мы, здебільша, жыли в групах, бодай по пару, парунадцет родин, контактували ся зо собом наштоден і... малпували сме взаімно свої блуды, колектывно вберали сме до себе нове словництво, котре з часом ставало ся нашым стандартом. Гнеска, коли ся сідит над текстом, імат ся чловек на такым: мама повіли бы тото інакше. Як бы повіли?... Но і треба під звитками мозґу глядати. А словник є під руком. Словник роблений долгыма роками, долгыма роками (од сондажового выданя) дополнюваний.

Акуратні, богатство давной лемківскої лексикы є основном цінністю Горощакового Словника. Принятий через Автора правопис може выкликувати, і выкликує контровесиі. Та правопис то інча справа. І в давно стандаризуваных языках часто явит ся він недовершеным. Правопис мож прияти на языковым конґресі. Слова предків, раз втраченого, не найде ся николи.

Споминаючы о правописі, приходит мі на думку недавна стріча. Сідили мы готроє (менча – хто) і дост завзято дишпутували над Словником, конкретні, над правописом. Заанґажуваных в дискусию было властиві двоє. Третє радше ся прислухувало. І оно по якысым часі рекло: — Но добрі, а кілко того контроверсийного є в словнику, кілко процент? Двоє пізрило на себе, дакус спанталиченых, аж котрысе рекло: — Но, буде даґде з 5%. — То значыт — потягнуло третє — 95% є в порядку?! — Гей, в порядку! — Но, та о што ходит?!

Трудно высновкам той дишпуты одмовити шувні раціі, але проблем вшытко єдно остає. В нашым середовиску знаний є він не од гнеска, был дискутуваний на сторонах нашой „Бесіды". І не мам ту днес заміру шыроко вертати до него. Та і не даст ся ту того зробити. Ґенеральні справа зводит ся до хосныванъя буквы „В" в коренях слів, там де мало бы быти „Л" а тіж реляциі „И" – „І", так в коренях, як і кінцівках. І о кілко тота друга квестия може оставати дискусийна, друга – не лем на мою думку – ні. Штоправда сам Автор приводит часто запис альтернатывний (в словниковій части). Во вступных же текстах трафлят ся ситуация аж і незрозуміла (на стор. 15 є запис *мива – міła, мыва – тыła*, а на наступній (16): *міła – мила, тыła – мыла*. Може Автор в трактї працы над словником дышол до окрісленого внеску, але коректы той не ввюл на попередній стороні? Не знам як то ся стало.

В вельох припадках барз трафны, барз цінны сут Горощаковы неолоґізмы (векшістю в польско-лемківскій части Словника). Мал єм першу думку – привести даякы приміры. Зрезиґнувал єм з того на хосен благороднійшой думкы: неолоґізмы неспостережены, трактуваны як природній засіб – лекше ся приймут. Най лем ся так стане. Най цілий Словник Ярослава Горощака сполнит тоту ролю, о якій мриял сам Автор. Мы тіж.

Mirosława Chomiak, Magdalena Górska, SŁOWNICZEK TEMATYCZNY. DOM, CZŁOWIEK, PRZYRODA. POLSKO-ŁEMKOWSKO-ANGIELSKI, ANGIELSKO – ŁEMKOWSKO - POLSKI, Rutenika, Warszawa 2004, стор. 156 ISBN 83-917595-5-5

Наступна цінна шкільна поміч працовитой Мирославы Хомяк. Цінна не тілко змістом, кілко тым, же несе зо собом прояв проґресу, освоюваня ся лемківскости в шыршым, позалемківскым контексті.

Паралельны части Словничка ділят ся на 6 розділів: Дім, Ідло, Родина, Черты чловека, Тіло чловека, Природа. Попреділяны сут они трафныма ілюстрациями – фотоґрафіями авторства Марґаріты Сандович-Бонковской. Найбогатший є остатній розділ, котрий ділит ся на 8 підрозділів. Враз Словничок вміщат 440 госел. В нашым „дорослым" розумліню то нибы не так дуже, але для школярів є шувном порцийом відомости, понять, тых основных, з якыма стрічаме ся такой каждого дня.

В Словничку спостеречы мож дост дуже аналоґій однісні Словника Ярослава Горощака. В словниковій структурі того самого языка нибы то не чудне, але ту залежніст тота є особлива. Дайме на то (в обох словниках): „piętro" – „плянтро", „шток"; а де „поверх"? Кєд маме ту до діла з польонізмом і ґерманізмом, чом боіме ся нибы украінізму? Нибы, бо „поверх" загальнославаньска языкова верства. Слово тото, маюче такій гардий корін („верх") функционує в нас од давна. Та о ,кілко Горощак має „постіль" і „посьціль" (в такым акуратні порядку важности), Хомяк пропонує лем другу версию. Пропонує тіж *мешкати / жыти в* „місьці" (сперша зрозуміл єм – „в місци").

Такых місц (як іх зовеме з легка – контроверсийных) в Словничку неє вельо, але тіж адресат є ту особливий, котрому експерименты, бодай рідкы, менче служат.

На шестя (на „шесьця"?) векшына материялу є трафна, цінна, допещена, як хоцбы гніздо: „кłopot, utrapienie, męka" – „клопіт, старунок, трапеза, грызота, мука". І най же ся шесливі „мучат" діточкы, хоснуючы Словничок. Адже зо щыром думком о них він выданий. Завдякы новому керівництву Рутенікы. Котрому на тым місци тіж щыро дякуєме.

МАТЕРИНЕ СЛОВО ГРІХ ЗАБЫВАТИ, Зост.: Анна Кузмякова, Выд. Русиньска Оброда, Пряшів 2004, стор. 136, ISBN 80-88769-51-5

То збірник текстів для декляматорів русиньской поезиі, прозы і малых сценічных форм. Тота форма артистычного переказу, в нас занедбана, за хырбетом Бескіда жыє дост інтенсивні. Орґанізуваны сут конкурсы деклямациі. З думком о іх участниках выдано збірник. Адепт той штукы може найти в ним окрем репертуару рады однісні познаваня і розовчуваня твору, інтерпункциі, облечыня, поставы, адресуваня выступу, ітд.

Мило, барз мило, же в збірнику попри авторах з Пряшівщыны нашли ся і нашы: Іван Русенко, Теодор Докля, Іван Головчак, Яков Дудра, Павел Штефанівскій, Іван Желем, Семан Мадзелян, Єва Вансач, Янко Шкірпан і Петро Мурянка.

Szanowny Panie Redaktorze,

Zwracam się do Pana z prośbą o udzielenie informacji w sprawie przyznania odszkodowań dla Łemków za akcję Wisła. W 1947 roku w ramach tej akcji zostałem wysiedlony na Ziemie Zachodnie, gdzie pracowałem w tamtejszych PGR-ach przez blisko 10 lat. Kiedy w 1959 roku ponownie mogłem wrócić do rodzinnych stron, okazało się, że nie mam do czego. Zabrano mi moje gospodarstwo i zniszczono dom, który musiałem na nowo odbudować. By móc utrzymać rodzinę przez lata dzierżawiłem grunty i w końcu po latach ciężkiej pracy udało mi się ***odkupić własną ziemię****. Nigdy nie dostałem żadnego odszkodowania za wysiedlenie ani za zabranie mi mojego majątku, nigdy również te przepracowane na Zachodzie 10 lat nie zostało wliczone do mojej małej emerytury. Mam obecnie 82 lata i nie cieszę się już dobrym zdrowiem. Całe życie ciężko pracowałem na roli. Los mnie nie oszczędzał. Dziś chciałbym się upomnieć o to, co, uważam, jest mi należne.*

Bardzo chciałbym się dowiedzieć jak obecnie wygląda sprawa roszczeń ze strony poszkodowanych przez akcję Wisła Łemków. Wiem, że w 1990 roku Senat potępił tę akcję, ale co to dla nas oznacza w praktyce. Czy odbywają się obecnie procesy o zwrot mienia lub wypłacenia odszkodowania dla poszkodowanych Łemków? Czy ktoś otrzymał rekompensatę za akcję Wisła? Szczególnie też zależy mi na tym by się upomnieć o wliczenie mi do emerytury tych 10 lat, które przepracowałem w czasie wygnania na Zachodzie, ale nie wiem jak i gdzie powinienem się z tym zwrócić.

Będę bardzo wdzięczny za udzielenie mi wszelkiej pomocy w tej sprawie. Z góry dziękuję,

Z poważaniem

Dymitr Sym
Grab, gmina Krempna

Szanowny Panie Dymitrze Sym,

Odpowiadając na Pański list, uprzejmie informujemy, że w spra-

wie 10 lat pracy w PGR nie zaliczonej do emerytury należy postąpić następująco:
– wszystkie dokumenty po zlikwidowanym PGR powinny znajdować się w Archiwum Akt Nowych. Należy zwrócić się do takiego Archiwum o wydanie zaświadczenia dla ZUS potwierdzającego przepracowany okres w PGR. Jeżeli chciałby Pan, aby zarobki z tamtego okresu miały wpływ na wysokość emerytury, należy w takim przypadku poprosić o zaświadczenie wraz z wysokością zarobków (RP). Archiwum Akt Nowych należy szukać w miejscu najbardziej zbliżonym do lokalizacji zlikwidowanego PGR (najlepiej zadzwonić do Archiwum Wojewódzkiego np. we Wrocławiu lub Zielonej Górze z prośbą o podanie adresu potrzebnego Archiwum).
– drugim sposobem są oświadczenia dwóch świadków. Należy pobrać z ZUS wypłacającego Panu emeryturę druki oświadczeń świadków. Druki te muszą wypełnić świadkowie, np. osoby pracujące w tym samym PGR co Pan, następnie Pan z tymi świadkami udaje się do ZUS, gdzie w obecności pracownika świadkowie podpisują swoje oświadczenia. Gdyby ZUS nie uznał tych oświadczeń, można wystąpić do Sądu Pracy i Ubezpieczeń społecznych z pozwem o uznanie oświadczeń świadków za prawdziwe. Wystąpienie do Sądu z pozwem jest bezpłatne.

W sprawie odszkodowania za odebrane mienie po Akcji Wisła informujemy, że do dnia dzisiejszego nie zostało to uregulowane prawnie. Jedyną możliwością w chwili obecnej jest zwrócenie się indywidualne z pozwem do Sądu o zwrot zagarniętego majątku.

Stowarzyszenie Łemków stoi na stanowisku, że sprawa odszkodowań za Akcję Wisła powinna być uregulowana całościowo w formie aktu ustawodawczego.

Z poważaniem

Redakcja

***

Drodzy Przyjaciele!

Rozpocznę ten list własną poezją, choć nigdy tego nie robię. Zachowałam jednak sobie przed zniszczeniem ten niby-wiersz:

I przyjdzie taki dzień
i chwila prawdy
i Bóg powie: „zaprawdę jesteście
moim ludem"
i poprowadzi ich w miejsce, gdzie
będą mogli odpocząć,
a stare cerkiewne dzwony znów
zabiją jak niegdyś wśród gór.

A gdy zwrócą ku Niemu oczy
pełne łez
poznają, że oto On był z nimi przez
wszystkie te dni
„...i rozradują się
błogosławieństwem Pana (...)
i nigdy już sił im nie zbraknie."

Jr 31, 12

Ewa Ciuryło /wówczas/
Bydgoszcz, 95.09.25

Z przykrością stwierdzam, że słabo posługuję się językiem łemkowskim (prawie wcale). Dziękuję Wam za przesyłanie mojemu Ojcu „Besidy". Sama bywałam na Watrach. Szczególnie gorąco pozdrawiam Pana Piotra Trochanowskiego i Jego Rodzinę oraz wszystkich Łemków – Rusinów a także Łemków – Ukraińców. Z powodu panujących podziałów i zróżnicowania językowego, ideologicznego oraz religijnego nigdy zbyt dobrze się w tym temacie nie czułam. Możecie być jednak pewni, że żywo się wszystkim interesuję i popieram to co Prawdziwe, Dobre i Piękne mówiąc za Janem Pawłem II (mnie już ochrzczono w obrządku rzymskokatolickim 8 marca 1975), a także to co Prawdziwe, Sprawiedliwe i Pełne Miłości (parafrazując dzisiejsze słowa Benedykta XVI).

Na koniec pozwólcie mi zwrócić uwagę, że w ostatnim numerze „Besidy" (majowo-czerwcowym) chyba niepotrzebnie zwrócono uwagę na pomyłkę zamierzoną bądź po prostu niezamierzoną we fragmencie „Łemkowie z Papieżem" powtórzonym za „Gazetą Krakowską/ Nowosądecką z dnia 15.04.2005.

„Aby byli jedno
aby świat uwierzył,
żeś Ty mnie posłał..."
JEZUS

Zróbmy wszystko, co służy jedności, pokojowi i miłości.

Z żywą pamięcią i modlitwą, przez szacunek do naszych świętych przodków

Ewa Barwińska
wraz z mężem – Tomaszem
i synkiem – Janem Pawłem
wcześniej – s. Zofia –
albertynka nowicjuszka

Stolico Mądrości –
Módl się za nami!
Wszyscy Święci i Święte Boże –
Módlcie się za nami!
Królowo Świata –
Módl się z nami!

Droga Pani Ewo!

Bardzo serdecznie dziękujemy za szczere słowo, za wzruszający wiersz.

Lud nasz bogobojny zawsze ku Niemu zwrócone miał oczy pełne łez, zawsze wierzył, że On będzie z nim przez wszystkie TE dni. Pierwszym co czynił nad rzekami Neo-Babilonu dla zachowania siebie – było urządzanie Jego świątyń, dzwonienie na Jego chwałę, bodaj gilzą armatnią (dzwony pozostały wśród Gór). Smutno było ludowi naszemu, że nie rozumie jego cierpienia lud bliźni, chrześcijański, który głośno, czasem bardzo głośno wzywa ku Niemu. Że najwyższe, często też najświatlejsze w powszechnym mniemaniu autorytety bliźniego ludu również nie potrafią tego dostrzec.

Pomyłek w prasie było w czas interesującej nas wiosny bardzo wiele, wśród nich i takie, wobec których dreszcze przeszywały jestestwo. Zwróciliśmy uwagę jedynie na tę, której kontekst osadzony był wśród Łemków. I sądzimy, że na pomyłki – zamierzone czy niezamierzone – uwłaczające Dobru Absolutnemu należy zwracać uwagę. Inaczej bowiem nie będziemy dziećmi Dobra i Prawdy, dziecmi Jego, a jedynie dziećmi sług Jego. A może się mylę!

Módlmy się zatem razem o doskonałość.

Z szacunkiem.

Piotr Trochanowski - redaktor

ІВАН ПЕТРОВЦІЙ

Сьпіванка самопобийна

Паскудте імя моє, бреште,
Фафрындзте більше:
Я – што вы на ня днес не речте! –
О вельо гірший.

Наверхы вшыткы моі гріхы,
Як слово в роті:
І все єм писал такы стихы,
Якы-м лем хотіл!

Кєд писал єм русиньскій гымн,
Верг єм куфайком –
Поблискуючий, ясний німб
Вділ єм на лайку!

Вшыткы до моіх липли книг,
Най і нефайных:
Критыкували ня при всіх,
Хвалили тайно.

Но а для мене, што не гварте,
І сьніг зелений:
Коли глядате міцну карту –
Зайдте од мене.

Бо хоц бы дахто ня обвинял,
Же я – падлюка,
На свиню все єм гварил – свиня!
На суку – сука.

І най мі свині, як і перше
Чынят рекляму –
Я дальше буду писал вершы.
Ніт справы. Амин.

Сьпіванка безнадійна

Не віруй, ніт,
же заран щестя стрітиш.
Не віруй,
же тя в біді зопрут люде.
Та хоц од бід
самому ся не скрыти:
Привыкнеш г бідам
і зле ти не буде.

З підкарпатского злемківцыя Мурянка

Зо збірки „Послідні співанкы",
Ужгород 2004

Народніст

„Покаль бесідуєме о народности, не можеме бесідувати о ниякій „орьєнтациі". Ту екзистує лем народніст. Народніст є константном величыном. (Е. Ґойдич) (...)

Я против вшелиякых округлых столів в квестиі народности! Округлы столы най ся організують в політычных або економічных ділах. Але о народности ся дискутувати не даст. Народніст є аксиомом, природном реальністю і квестийом некомпромісовом. (...)

Квестия народности не толерує неясности. Ту зас ся споможу словами зо вступу (...) споминаного автора (...) Е. Ґойдича: *„В моій народности ніт ниякого зьвіданя, є лем одповід. Квестия мойой народности є вырішена тым найприроднійшым способом, а то дньом мого народжыня."* А я лем додам, же кєд сме ся народили русиньскій матери і нянъови, на земли, де є наше прадавне коріня, де ся зродила віра нашых предків, одкаль походит наш чесний рід, о котрым бы сме нигда не мали забыти, дискусиі ци сме такой або інакшой народности сут абсурдныма.

Др Петро Крайняк „Русин", 4/2005

Максим і Клим

Іґомость переходячы попри Климовій хыжи чує сварку.

– Гей, гей, хто в тій хыжи веде перед? – гварит кукаючы.

– Акуратні прібуєме, отче, розстрігнути тоту справу.

✶

– Но та так ти, Максим, было жлі в тій взяници? Та і невельо ти уж остало сідити, чом єс бортаку втікал?

– Хтіл єм ся оженити...

– Чудны, ой чудны ты маш выображыня о свободі!

✶

– Но, Максим, думам, же кєд єс ся оженил, та уж сой присядеш і не будеш веце робил дурниц.

– Ніт, Климе, ніт! Тота дурниця была остатня.

✶

– Зробил єм, Климе, дистамент. Цілий маєток записал єм жені. Але тото єм обварувал, же дораз по мойі смерти має ся оддати.

– Та чом єс так зробил?

– Жебы был бодай єден чловек на сьвіті, котрий жалував бы мойой смерти.

✶

– Мала хвиля, а зыґар был бы мі впал на голову – жалит ся пред Максимом свекра.

– Гей, тот зыґар заєдно пізнит!

Walter Maksimovich
Digitally signed by Walter Maksimovich
DN: cn=Walter Maksimovich, o=www.lemko.org, ou, email=walter@lemko.org, c=US
Date: 2010.02.24 00:14:03 -05'00'

Як Циган циганил

Циган пришол ґу єдному панови, а был барз голоден тай просил дашто істи од того пана. Та-й пан сой думат, думат, думат, што бы з Циганом зробити. Та-й гварит:

– Знаш што, Циган? Кєд будеш так циганил, жебы нич правда не была, та ти дам пят хлібів і два кіля солонины. І літру палінкы ти дам.

Та-й Циган сой думат, думат, думат... Як ся надумал, та-й гварит панови:

– Знате што, паночку? Як мы іщы ґаздували, мы іщы мали корову і коні, тай я рано вышол коня напавати до студенкы. А над том студенком ріс дуб. Та як кін тоту воду пил з той студенкы, а з дуба хпало семенко коньови під хвіст, та-й дуб ріс коньови спід хвоста, ріс, аж до неба выріс. А я пак з коня зышол, пішол горі тым дубом. Іду, іду, іду і вышол єм аж на небо. Кін ся рушыл, а дуб хпал. А я на небі остал. Ходжу по небі, ходжу, ходжу, ту уж ся звечерило. Што ту тепер робити? Як з неба прийти? Та-й ходжу доокола неба, ходжу ходжу, пришол єм, смотрю – пелевен. А х пелевни татарчана полова. Тай сой думам, што робити. Взял я, кручу повереслa з той татарчаной половы. Кручу, кручу кручу, наскручал єм вельо та-й єм ся зачал спущати. Спущам ся долов тыма повереслами, спущам. Але мі бракло, як єм ся спущал. Тай сой думам: „Што тепер робити?" Взял, згоры єм одрізувал, а гдолину надвязувал. Згоры єм одрізувал, а гдолину надвязувал. Як ся підомном повереслo торгло, та я хпал. А як єм хпал, та аж по коліна до землі запал. Знате што, паночку? Полетіл я домів по кромпач і по лопату, одкопал єм ся і ту єм. Як видите!

з записів Др Михала Гыряка

Послухайте вшыткы люде лемківского роду —
хто в тым краю рідным, бідным
каламутит воду.
Послухайте, може ся вам
придаст тото в біді,
може навчыт шанувати
братів і сусідів.

(Амроз)

Місце для рефлексий

Ходил єм ціле жытя. Заєдно єм ходил. Зато єм босо ходил, бо бы-м не настарчыл. Як знате – бо сте віруючы люде – ходжу дале. Сходжу і ходжу. І виджу.

Виджу стіны-муры, плоты, стромы, столпы обліплены кольорово. Обліплены хлопом. Як бы-м го деси знал, по роді познавал. Кій фрас – думам – ци дашто выробил і шандаре го глядают?!... Та Руснакы спокійны люде, не чынят бревериі. Часом дакотрий дакотрого дачым цяпне, але жебы аж так?! Не йму віры, мус ся дакого позьвідуати, бо з того што при хлопі написане – не выйду нич, за дідка.

Тай єм ся зьвідал, тай мі повіли: Може го там дахто за дашто і глядат, але оне то він сам поналіплял. Важным паном хце быти... Кєд так – думам – та най лем буде, най ся му поведе. Хоц я панім нерад. ***(пт)***

W NUMERZE:

str. 2 – prezentacja numeru;
str. 3 – *Nowiny - nie nowiny, nie tylko z Łemkowyny* – z życia łemkowskiego / rusińskiego kręgu kulturowego;
str. 4 – *Z prasy, z komentarzem i bez*;
str. 6 – *Stąd ruszamy w świat* (Tadeusz Sobolewski) – fragment tekstu o sukcesie filmu „Mój Nikifor" w Karlovych Varach; *Moje trzy grosze* (Piotr Trochanowski) – komentarz do w/w tekstu;
str. 7 – *Prymitywizm* (Jurij Ochrymenko) – głos z Ukrainy w sprawie budowy pomnika Nikifora;
str. 8 – *Nikifor a uniwersum symboliczne Łemków* (Ołena Duć-Fajfer) – esej;
str. 9 – *Notyfor* (Paweł Stefanowskij) - wiersz
str. 10 – *Tu byłem i będę* (Petro Trochanowskij; - reportaż z odsłonięcia Pomnika Nikifora;
str. 11 – *Epifania* (Petro Murianka) - wiersz;
str. 12 – *Michałów jak las* (Ałeksyj Jaszczyszak) – reportaż z XXV Łemkowskiej Watry na Obczyźnie;
str. 13 – *Jubileuszowa, to znaczy – ważna* (Petro Trochanowskij) – jak wyżej:
str. 17 – *Moje przeżycia* (Emilian Pyrcz) – wspomnienia mieszkańca Hańczowej (kontynuacja);
str. 18 – *Nasii dobrzy Rusini* (Krúdy Gyula) – wybrane rozdziały z książki pod tym tytułem, na podstawie tłumaczenia z węgierskiego Igora Kerczy;
str. 19 – *Dotknąć gwiazd* (Bohuslav Tyrpak); *Cerkiew w Banicy* (Oksana Graban) – wiersze;
str. 20 – *Ziemia Święta* (Iwan Dziadyk) – z cyklu *National Geographic albo podróże Łemków*;
str. 23 – „Z wydawniczej półki" – *Słownik łemkowsko-polski; polsko-łemkowski* (Jarosław Horoszczak); *Słowniczek tematyczny polsko-łemkowsko-angielski, angielsko-łemkowsko-polski, Dom, Człowiek, Przyroda* (Mirosława Chomiak, Magdalena Górska; *Materyne słowo hrich zabywaty* (Anna Kuzmiakowa) – omówienie;
str. 25 – Korespondencja Czytelników;
str. 26 – Piosenka samokrytyczna, Piosenka beznadziejna (Iwan Petrovcij) – wiersze;
str. 27 – Jak Cygan cyganił (zapis: Dr Mychał Hyrjak) – bajka-humoreska.

Na pierwszej stronie okładki: *Nikifor – Epifan Drowniak jest z nami*, foto: Piotr Basałyga;

Na ostatniej stronie okładki: Odsłonięcie Pomnika Nikifora, foto: Piotr Basałyga, Aleksander Zozulak

„B E S I D A" - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków • Redaguje zespół: Helena Duć-Fajfer, Andrzej Kopcza, Piotr Trochanowski (redaktor odpowiedzialny) – e-mail : murianka@op.pl • Adres redakcji: 33-380 Krynica Zdrój, skr. poczt. 83 • Kolportaż: Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-204 Legnica 6, ul. Zofii Kossak 6 - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę • cena pojedynczego egzemplarza – 3,50 zł,- plus opłata za przesyłkę. Przedpłata na prenumeratę roczną, z kosztami przesyłki - 33,00 zł.

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów. Poglądy redakcji nie zawsze są zbieżne z poglądami autorów artykułów.

Czasopismo dotowane jest przez Ministerstwo Kultury

Foto- Piotr Basalyga